

Tytsjerksteradiel, folle mear om te ûntdekken!

Toerisme en recreatie
Beleid en uitvoeringsprogramma 2021 - 2030

Versie definitief 23 augustus 2021

zka
LEISURE CONSULTANTS

gemeente tytsjerksteradiel

Er is een fotowedstrijd gehouden onder inwoners van Tytsjerksteradiel met de opdracht om een foto te maken van je favoriete, mooiste toeristische plekje. De foto op de voorpagina van dit beleidsplan is de winnende foto ingestuurd door Saakje Wijnja. Saakje maakte deze foto rond 6 uur 's ochtends bij de haven van Jistrum op naar Blauhoek. '*Daar kun je ontzettend genieten van de natuur en de dieren. En voor de kinderen is het een mooie zwemplek.*'

Inhoud

Inleiding **7**

Samenvatting 8
Aanleiding en vraagstelling 10
Aanpak en leeswijzer 11
Drie toeristisch-recreatieve clusters 12

Hoofdstuk 1. Uitgangspunten bij het beleid **13**

1.1 Inleiding 14
1.2 Uitgangspunten bij het beleid 15
1.3 Het ecosysteem en de levenscyclus van Tytsjerksteradiel 16
1.4 Recreatie als basis, toerisme als plus 19

Hoofdstuk 2. Beleidslijnen 2021-2030 **21**

2.1 Inleiding 22
2.2 Opgaven voor de toeristische sector 23
2.3 De ambities en doelen voor de gemeente 24
2.4 Streefbeeld Tytsjerksteradiel 2030:pure kwaliteit 25
2.5 De Trynwâlden 29

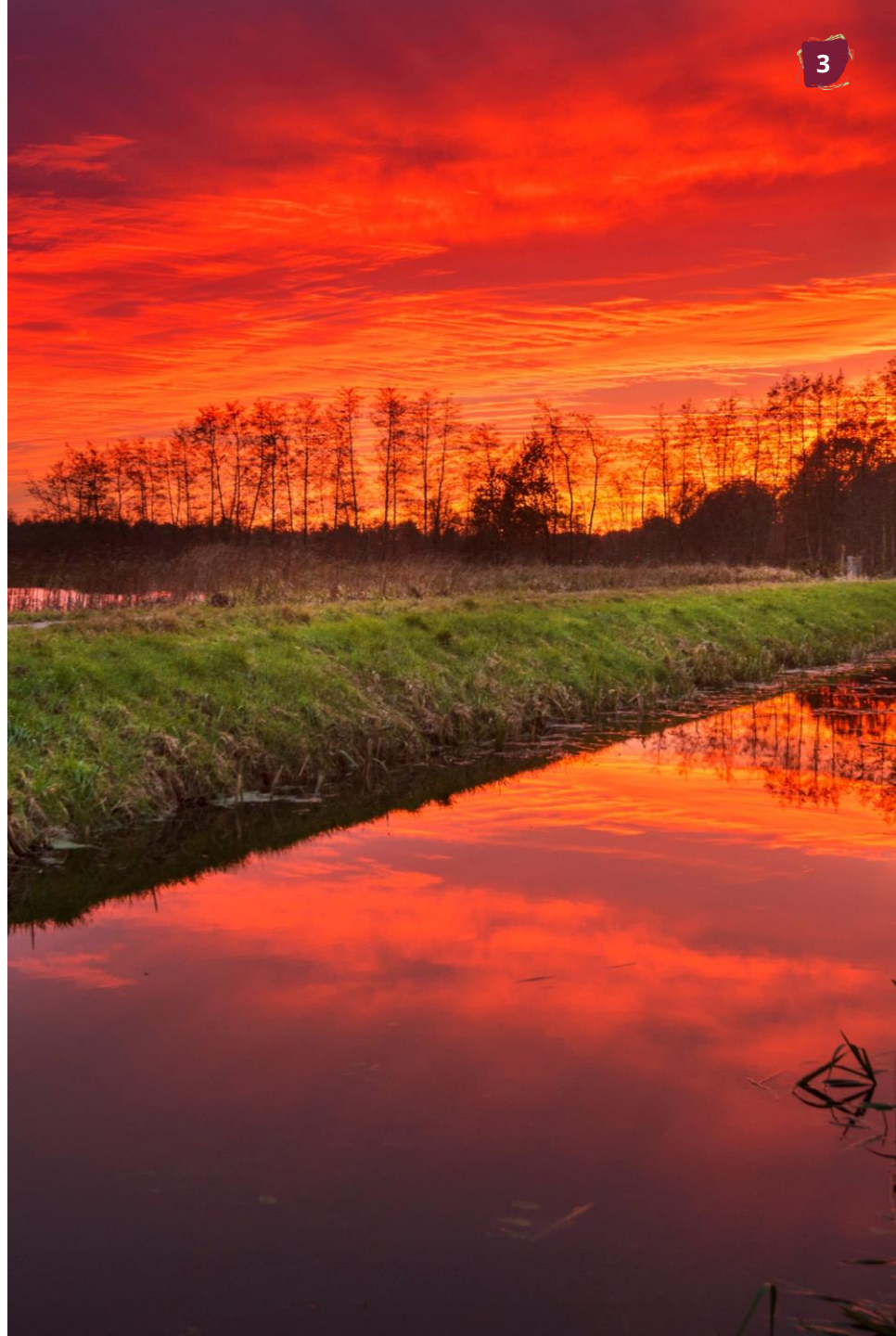

Inhoud

2.6 Earnewâld e.o. 31
2.7 Burgumer Mar en omliggende dorpen 33
2.8 Strategielijnen Tytsjerksteradiel 35

Hoofdstuk 3. Uitvoerings-programma 42
3.1 Uitvoeringsprogramma 43
3.2 Een lokale invulling van de regionale visie 45

Bijlagen 52
Hoofdstuk 4. Huidig beleid 53
4.1 Hoofdpunten uit bestaand beleid 54

Hoofdstuk 5. Aanbodstructuur dag- en verblijfsrecreatie 56
5.1 Opbouw toeristisch aanbod 57
5.2 Verblijfsaanbod Tytsjerksteradiel 58
5.3 Dagrecreatief aanbod Tytsjerksteradiel 59

Hoofdstuk 6. Uitkomsten clustersessies 60
6.1 Inleiding 61

Inhoud

6.2 Drie clusters 62
6.3 Trynwâlden 63
6.4 Earnewâld e.o. 64
6.5 Burgum en omliggende dorpen 65

Hoofdstuk 7. Gebiedsprofielen per cluster 66
7.1 Het profiel van Tytsjerksteradiel 67
7.2 Gebiedsprofiel Trynwâlden 68
7.3 Gebiedsprofiel Earnewâld e.o. 69
7.4 Gebiedsprofiel Burgumer Mar 70

Hoofdstuk 8. SWOT-analyse 71
8.1 Achtergrond bij de SWOT-analyse 72

Hoofdstuk 9. Conclusies per cluster 74
9.1 Conclusies en opgaven per cluster 75

Hoofdstuk 10. Toeristische levenscyclus en ecosystemen 77
10.1 Toeristische levenscyclus 80

Inhoud

10.2 Toeristische ecosystemen 82

Hoofdstuk 11. Doorrekening overnachtingsdoel 85

11.1 Doorrekening overnachtingsdoel: 30-40% meer overnachtingen in 2030 86

Inleiding

Samenvatting

Streefbeeld van Tytsjerksteradiel: pure kwaliteit

Tytsjerksteradiel staat in 2030 bekend vanwege haar schitterende landschappen met states, lommerrijke tuinen, bosparken, kunst en pleisterplekken. Samen met de klinkerweggetjes, zandpaden, karakteristieke boerderijen, dorpen met historische gebouwen en meren roept dit een gevoel van schoonheid en verwondering op. De gemeente staat daarnaast bekend om haar pure kwaliteit. Dat zit vooral in de afwisseling van weidse uitzichten en weiden met bossen, waterrijke topnatuur en smûke, streekeigen dorpen met verzorgde huizen en erven. In 2030 zijn deze kenmerken nog beter zichtbaar en verder versterkt voor bezoekers en bewoners.

In 2030 is Tytsjerksteradiel een levendige en complete toeristische gemeente. Binnen de gemeente zijn drie onderscheidende clusters (marktgerichte deelgebieden) en elk cluster heeft zijn eigen recreatieve identiteit, sterkten, kansen en doelgroepen: Trynwâlden, Earnewâld e.o. en de Burgumer Mar. Ieder cluster draagt bij aan de lokale economie: bestedingen en werkgelegenheid. En ieder cluster draagt bij aan de leefbaarheid voor inwoners omdat het prettig wonen is in een recreatieve gemeente.

Gebiedsclusters van Tytsjerksteradiel 2030

Trynwâlden	Earnewâld e.o.	Burgumer Mar
De landgoederen met afwisselende landschappen vormen een bestemming voor vakantiegangers die houden van het kwalitatief goede ‘landleven’ met de stad binnen handbereik. Andersom is de Trynwâlden i.c.m. It Bûtefjild de recreatieve achtertuin voor bewoners en bezoekers uit de omgeving.	Het Nationaal Park Alde Feanen met watersportdorp Earnewâld e.o. is een bestemming voor vakantiegangers die op het NP en het water afkomen. Een bestemming met innovatief aanbod en in harmonie met de natuur. Dagrecreanten uit de omgeving en toeristen, onder andere uit Leeuwarden, gaan er op excursie.	De Burgumer Mar vormt een motief en bestemming voor families (hoogseizoen) en natuurliefhebbers (m.n. laagseizoen) met attractief en divers aanbod. Recreanten uit de omgeving beleven hier het landschap en de verhalen erachter.

Aantrekkelijke routestructuren en evenementenprogrammering zorgen voor verbinding binnen en buiten de gemeente tussen landschappen, natuurgebieden, cultuur-, horeca-, recreatieaanbieders en de bezoekers. Vitale logiesaccommodaties zorgen jaarrond voor de stuwende gastenmotor. Ondernemers weten elkaar te vinden en werken krachtig samen. In 2030 is Tytsjerksteradiel een gastvrije en complete toeristische gemeente waar door iedereen veel te ontdekken valt.

Strategielijnen om streefbeeld te realiseren

Langs zes strategielijnen wordt dit streefbeeld bereikt:

1. Versterken van de drie toeristisch-recreatieve clusters
2. (Ontwikkel)ruimte bieden voor logiesaccommodaties
3. Versterken van de dagrecreatieve programmering
4. Ontwikkelen en benutten van de recreatieve gebruikspotentie van de waterwegen
5. Versterken van verbindingen tussen ondernemers onderling en met de gemeente
6. Regiomarketing

Om deze strategielijnen waar te maken gaan ondernemers en gemeente praktisch samenwerken aan een uitvoeringsprogramma.

Beleidsdoelen recreatie en toerisme Tytsjerksteradiel

Zo wordt invulling gegeven aan de volgende doelen:

- Een florerende gastvrijheidseconomie als een belangrijke drager voor de lokale economie.
- Een prettige leefomgeving voor eigen inwoners ter bevordering van brede welvaart.
- Vergroten van de waarde van de natuur en biodiversiteit en de beleefbaarheid daarvan.
- Samenhangende, krachtige organisatie met aantrekkelijke routestructuren.

Door hier samen mee aan de slag te gaan, verbetert niet alleen de kwaliteit van de recreatie- en toerismesector, maar die van de hele mienskip.

Aanleiding en vraagstelling

Bevordering van brede welvaart

Een vitale vrijetijdssector heeft vele positieve effecten voor inwoners van de gemeente Tytsjerksteradiel. Toerisme en recreatie leveren een positieve bijdrage aan de leefomgeving (denk aan routes), de lokale economie, werkgelegenheid, de gezondheid en zelfontplooiing van inwoners en de ontwikkeling en het onderhoud van voorzieningen, natuur, cultuur en landschap. Kort gezegd bevordert toerisme en recreatie de brede welvaart van bewoners en bezoekers. Niet voor niets heeft het college de wens uitgesproken om meer te doen met recreatie en toerisme. Ook de Provincie werkt hard aan het ontwikkelen van een sterke(re) gastvrijheidseconomie en Noordoost-Fryslân heeft als regio recent een toeristische visie opgesteld. Deze regiovisie heeft de bovenstaande positieve effecten als doel.

Nu is het tijd om een lokale vertaling te maken om de gewenste effecten daadwerkelijk te bereiken. Daartoe dient dit beleidsplan met bijbehorende uitvoeringsagenda en afwegingskader voor logiesaccommodaties.

Toerisme ontwikkelen doe je samen

Om te profiteren van de positieve effecten die de vrijetijdssector in zich heeft, is er balans nodig. Het beleid en de projecten uit de uitvoeringsagenda moeten passen bij de gemeente, het landschap, de cultuur en de historie, de toekomstdromen van inwoners en ondernemers. Daarom zijn we dit traject samen ingegaan, zodat het beleid en de uitvoeringsagenda nadrukkelijk een coproductie zijn en een startschot is om meer te ontdekken en te bouwen aan de plus op de regiovisie.

Vraagstelling

De centrale vraag is: wat is er voor nodig om een passende lokale invulling te geven aan de regionale visie en de lokale ambitie om de sector de komende jaren te laten groeien en bloeien tot een sector van meer formaat, waarbij de lokale economie, omzet, banen en leefbaarheid gestimuleerd worden?

Aanpak en leeswijzer

Hoe dit beleid tot stand is gekomen

De ambitie is geformuleerd in de regionale visie. Het is nu zaak om deze om te zetten in lokale doelen en vervolgens in acties die opgepakt kunnen worden om de doelen te bereiken. Dit hebben we onder andere gedaan door met diverse stakeholders in gesprek te gaan. Het traject in vogelvlucht:

- Eerste inventarisatie o.b.v. bestaande beleidsstukken en eerdere participatiesessies, een ambtelijke werksessie met de gemeente om vooruit te kijken.
- Deze eerste inzichten en richting zijn voorgelegd aan de expertgroep (bestaande uit: It Fryske Gea, Staatsbosbeheer, HISWA-RECRON, KHN, Toerisme Alliantie Friesland, RMT, Stichting Markant Friesland, Merk Friesland, Noardlike Fryske Wâlden, NP De Alde Feanen, provincie, gemeenten (Achtkarspelen en Tytsjerksteradiel)) en het ambtelijk-bestuurlijk begeleidingsteam.
- Vervolgens zijn ondernemers en productieve bewoners in zogenaamde clustersessies betrokken. Tijdens deze sessies bespraken we de ambities en doelen en formuleerden we concrete acties per deelgebied (cluster).
- Inzichten uit het voorgaande zijn voorgelegd aan het begeleidingsteam en de expertgroep.
- Tot slot is alles vastgelegd in het beleid- en uitvoeringsprogramma.
- Onderdeel hiervan is een uitnodigend ontwikkelkader voor logiesaccommodaties.

Leeswijzer

De beleidsstuk begint met een inleidend hoofdstuk dat de uitgangspunten bij het beleid weergeeft: twee methoden die samenvattend aangeven hoe de sector er nu voorstaat, en de leidraad die de gemeente hanteert bij het opstellen van het beleid: recreatie als de basis, toerisme als de plus.
Hoofdstuk 2 beschrijft eerst de opgaven en ambities voor de gemeente, om daarna het streefbeeld voor de gemeente en de clusters te presenteren. De strategielijnen geven aan hoe de opgaven en ambities aangepakt kunnen worden. Hoofdstuk 3 maakt dit concreet met een uitvoeringsprogramma.
Vervolgens volgen diverse bijlagen die de achtergrond en onderbouwing vormen bij het beleid en het uitvoeringsgprogramma.

Drie toeristisch-recreatieve clusters

Tytsjerksteradiel is in drie logische en samenhangende clusters verdeeld (zie kaart):

1. De Trynwâlden inclusief Hurdegaryp en Mûnein;
2. Earnewâld en omgeving tot aan de Waldwei (N31);
3. Burgum met de omliggende dorpen Noardburgum, Jistrum, Eastermar, Sumar, Garyp en Suwâld.

Deze clusters vormen kleine deelbestemmingen voor de consumenten en hebben een onderscheidend gebiedsprofiel, met daarbij passend logies- en dagrecreatie-aanbod. Per cluster zijn ondernemers, productieve bewoners en dorpsbelangen uitgenodigd om over de toeristisch-recreatieve toekomst van hun cluster door te praten. De gesprekken bevestigden dat de gehanteerde clusterindeling een logische indeling was.

Deze clusters worden, waar relevant, in dit rapport afzonderlijk besproken omdat voor elk cluster een andere aanpak nodig is.

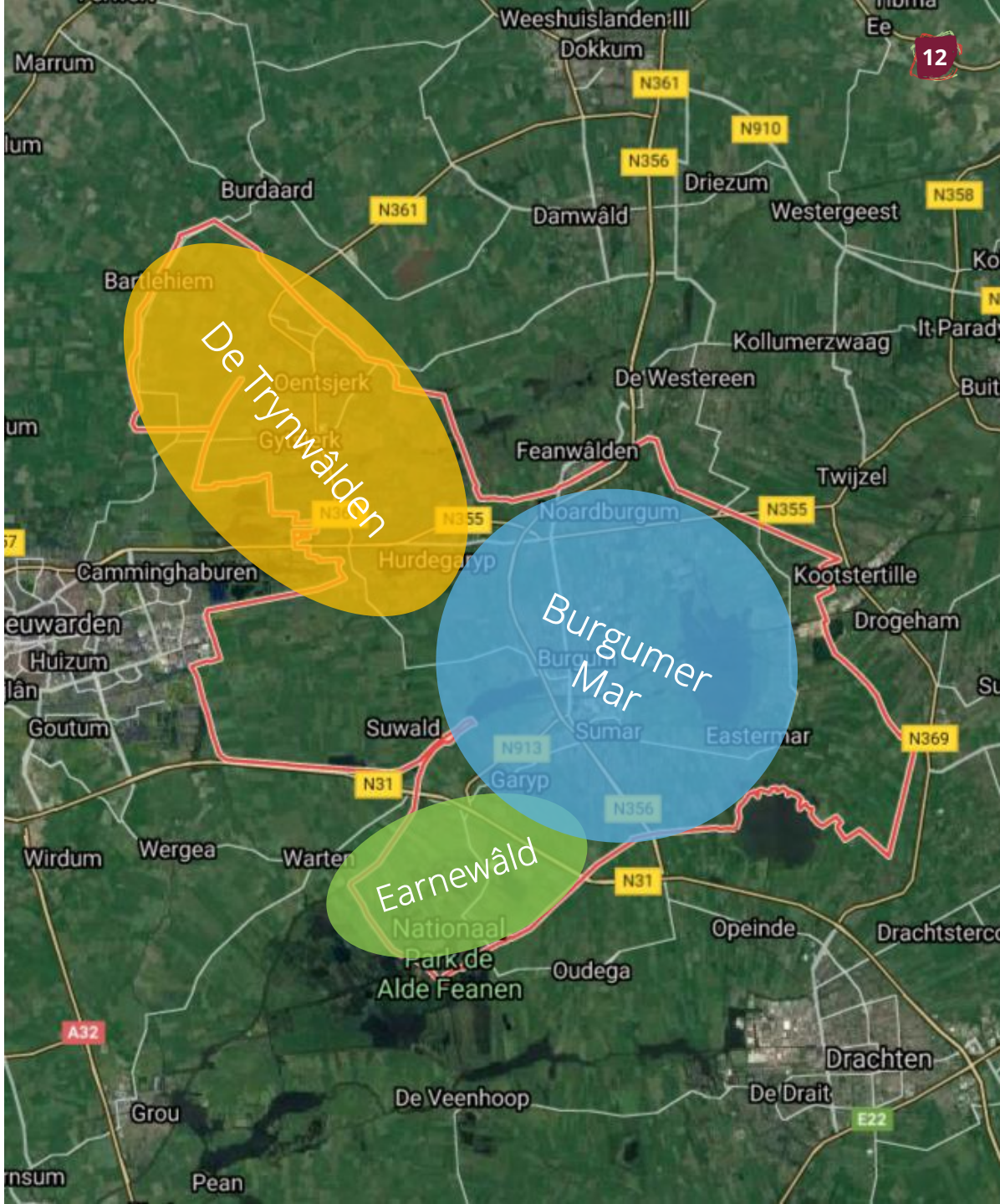

01

Uitgangspunten bij het beleid

1.1 Inleiding

Diverse analyses staan aan de basis van het beleid. Om snel tot de kern te komen, zijn deze analyses opgenomen in de bijlagen. De analyses monden uit in een SWOT-analyse van de gemeente, ook te vinden in de bijlage.

Dit hoofdstuk gaat eerst in op de uitgangspunten bij het toeristisch-recreatieve beleid.

Hoofdstuk 2 presenteert de opgaven voor de gemeente om vervolgens de ambities en doelen voor de gemeente te formuleren. Van daaruit wordt het beleid gepresenteerd. De recreatieve identiteit en het streefbeeld, de doelen en de strategielijnen worden hier besproken. Die leiden tezamen tot het uitvoeringsprogramma van de gemeente (hoofdstuk 3).

1.2 Uitgangspunten bij het beleid

Analyses als onderbouwing bij het beleid

Om tot een helder beleid en uitvoeringsprogramma te komen, is het noodzakelijk om eerst de context scherp in beeld te hebben. Daarom is een aantal analyses uitgevoerd om zo een goed beeld te hebben van de huidige stand van zaken van de toeristisch-recreatieve sector in Tytsjerksteradiel.

De belangrijkste uitkomsten van deze analyses staan beschreven in de bijlagen:

- Het huidige toeristisch-recreatieve beleid in de gemeente en provincie (hoofdstuk 5);
- De structuur van het aanbod en de vraag (hoofdstuk 6);
- Uitkomsten clustersessies (hoofdstuk 7);
- Gebiedsprofielen: voor de gemeente en per cluster (hoofdstuk 8);
- De SWOT-analyse waarin alle analyses samenkomen (hoofdstuk 9);
- Conclusies en opgaven per cluster (hoofdstuk 10).

Twee methoden om de sector samenvattend in beeld te brengen

De analyses brengen aan het licht hoe de toeristisch-recreatieve sector van Tytsjerksteradiel er voor staat. Dit is in beeld gebracht met hulp van twee methoden:

- De toeristische levenscyclus
- Het toeristisch ecosysteem-model

De volgende pagina's geven aan de hand van deze twee methoden samenvattend weer hoe de toeristisch-recreatieve sector van Tytsjerksteradiel er voor staat (1.3). Vervolgens wordt aangegeven wat de gemeente als uitgangspunt neemt in haar beleid (1.4).

1.3 Het ecosysteem en de levenscyclus van Tytsjerksteradiel

Twee methoden om de sector in beeld te brengen

De twee methoden die toegepast zijn om de sector in beeld te brengen, zijn:

- De toeristische levenscyclus (zie groen kader)
- Het toeristisch ecosysteem-model (zie blauw kader)

Deze methoden geven aan waar de sector nu staat en wat er moet gebeuren om een stap verder te komen en een plus voor toerisme en recreatie te realiseren. De modellen helpen om opgaven te formuleren voor de gemeente en de clusters en om daar passende strategielijnen en acties op te zetten.

De levenscyclus: Tytsjerksteradiel in ontwikkeling en groeifase

De gebiedsclusters in de gemeente bevinden zich elk in een andere fase van de toeristische levenscyclus. Dit wordt in het volgende hoofdstuk verder toegelicht. Over het algemeen kan gesteld worden dat recreatie en toerisme in Tytsjerksteradiel in de fase van ontwikkeling en groei zit. De gemeente heeft bekende gebieden met een lange toeristische geschiedenis (m.n. Earnewâld en Burgumer Mar). Andere gebieden zijn nog minder bekend en kunnen doorontwikkeld worden tot een sterk samenhangend toeristisch-recreatief gebied waarvan ook de inwoners profiteren.

De **toeristische levenscyclus** van bestemmingen geeft inzicht in de interactie tussen toeristen en een bestemming. Deze cyclus bestaat uit 5 fasen:

1. Ontdekking en opkomst
2. Betrokkenheid
3. Ontwikkeling en groei
4. Consolidatie en stagnatie
5. Degradatie

(meer informatie in hoofdstuk 9)

Natuurlijke **ecosystemen** leren ons veel over hoe het **toerisme** toekomstbestendig kan functioneren. Toeristische ontwikkelingen zijn te sturen door toeristische bestemmingen te ontwikkelen en managen als een “ecosysteem”. Toepassing van vier basisprincipes (diversiteit, verbondenheid, draagkracht-circulariteit en menselijk handelen gericht op de langere termijn) zorgen voor een veerkrachtige bestemming. Dit reikt een bestemming nieuwe waarden aan, laat haar succesvol schakelen op meerdere schaalniveaus en biedt houvast in tijden van crisis.
(meer informatie in hoofdstuk 9)

Het ecosysteem: Tytsjerksteradiel is een potential

Gegeven onderstaande conclusie per ecosysteem-principe wordt het toeristisch ecosysteem van Tytsjerksteradiel hoofdzakelijk getypeerd als ‘potential’. Uiteraard zijn er verschillen tussen gebiedsclusters.

- Diversiteit. De omgevingskwaliteiten van de gemeente zijn divers: van zand tot veen, van weids weidelandschap tot coulissen en van gezellige kernen tot erfgoed met staten. Op de Alde Feanen na vormen ze in zichzelf geen trekker van formaat om het gebied toeristisch te bezoeken. De uniciteit is onvoldoende of nog onvoldoende bekend. Het toeristisch-recreatieve aanbod in de gemeente is behoorlijk divers. Het logiesaanbod is in al haar facetten aanwezig, hoewel het aanbod niet heel groot is. Dagrecreatieve trekkers van groot formaat zijn er niet.

- Verbondenheid. De verbondenheid tussen het dag- en verblijfsaanbod is in de meeste gebiedsclusters matig. Wel kent de gemeente diverse routestructuren voor bijvoorbeeld fietsen, wandelen en varen. Het gebrek aan samenwerking tussen ondernemers en met de overheid/terreinbeheerders beperkt de intensiteit van gast-ervaringen. Ook hier geldt het cluster Earnewâld een uitzondering gezien de krachtige organisatiegraad.

- Draagkracht. De draagkracht van toerisme en recreatie komt alleen in het cluster Earnewâld in het gedrang tijdens piekperiodes in de periode april-september omdat de balans tussen mensen en natuur kwetsbaar is. De uitdaging hier is om seizoensverbreding te realiseren. In de andere gebieden in de gemeente is eerder sprake van onderbenutting. Deze gebieden hebben niet de toeristische historie en reputatie zoals Earnewâld en hebben minder onderscheidend vermogen.

- Menselijke handelen gericht op lange termijn. Het menselijke handelen gaat vooral over de keuzes waar en waarom wel/niet te investeren en vanuit welke kernwaarden? Deze bewuste keuzes zijn nog nauwelijks gemaakt in de gebiedsclusters. Dit beleidsplan geeft hier sturing aan.

1.4 Recreatie als basis, toerisme als plus

Naar een florerende sector

De toeristisch-recreatieve sector is een belangrijke sector voor de regio en de gemeente. Ze zorgt voor ondernemerschap, werkgelegenheid en draagt bij aan leefbaarheid voor de eigen inwoners. Het is belangrijk de sector te laten floreren. Het ecosysteem-denken is hierbij een krachtige methode om dit mogelijk te maken. Juist omdat het uitgaat van de balans tussen bewoners, bezoekers en de natuurlijke omgeving. De ecosysteem-principes zijn dan ook leidend in het voorliggend beleid: een optimale diversiteit, verbondenheid van aanbod en ondernemers en draagkracht passend bij het gebied (bewoners en omgeving).

De basis en de plus

Tytsjerksteradiel kiest er voor om allereerst de recreatieve voorzieningen voor de eigen inwoners op orde te houden. Dit draagt direct bij aan de leefbaarheid van de inwoner, past bij wat het gebied aankan en wie het gebied is (gastvrije identiteit). Vervolgens brengen gasten van buiten de gemeente een (meerdaags) bezoek omdat ze worden aangetrokken door de gastvrije identiteit van het gebied en de bedrijven die daarin verweven zijn. Toerisme vormt zogezegd de plus. Het zorgt voor stuwende economische bijdragen en het bevordert het in stand houden van voorzieningen en cultureel erfgoed. Uiteraard moet hierin de draagkracht van het gebied geborgd blijven. De gemeente wil ondernemers hierin ruimte bieden om te kunnen groeien en bloeien. Nieuwe en innovatieve plannen die passen bij deze principes kunnen, mits goed onderbouwd, een plek krijgen in de gemeente. De gemeente denkt hierin graag mee met initiatiefrijke ondernemers.

Recreatie is de basis. Recreatie is wat je doet in je vrije tijd. Even de hond uitlaten, een wandeling door het bos, eindje fietsen of stukje varen. Met een clubje sporten, kaarten, borrelen of knutselen. Naar de speeltuin, een galerie, een optreden of even lekker uit eten. Dit vraagt om passende en uitnodigende voorzieningen. Om te ontspannen, te bewegen, elkaar te ontmoeten. De eigen inwoners en dorpen zijn daarmee de basis-doelgroep. Ook bezoekers van buiten maken gebruik van deze recreatieve voorzieningen: inwoners uit buurgemeenten, dagjesmensen uit Noord-Nederland maar ook toeristen die in de regio logeren.

Toerisme is de plus. Toeristen logeren in de gemeente of in de regio. Ze verblijven wat langer in de buurt en maken daarbij gebruik van de lokale en regionale horeca, winkels, accommodaties en recreatieve voorzieningen. Hun bestedingen geven een stuwende impuls aan de lokale economie. Toerisme draagt bij aan het in standhouden van voorzieningen, cultuur, landschappen en natuur. Maar het creëert ook nieuwe kansen, bijvoorbeeld voor nieuwe logiesaccommodaties, horeca of recreatieve producten. Zo is toerisme een onderdeel van de gastvrije samenleving. Maar hiervoor dient ze wel in balans te zijn met wat de omgeving aankan (draagkracht). Dit vormt dan ook het uitgangspunt bij de uitwerking van dit beleid.

Daarom is het vierde ecosysteem-principe ‘menselijk handelen’ van belang. Door als gemeente en ondernemers de recreatieve identiteit en waarden van het gebied te benoemen, kunnen slimme identiteitsdragers (recreatieve producten) gemaakt en doorontwikkeld worden. Deze dragers maken het gebied herkenbaar en onderscheidend en zorgen dat de sector floreert op zó’n manier dat het de draagkracht niet overschrijdt. Het is van belang dat elk toeristisch-recreatief cluster haar eigen recreatieve identiteit bepaalt en een eigen aanpak heeft om deze identiteit sterker naar voren te laten komen. Hierbij betrekt de gemeente graag actieve organisaties; samen kan veel bereikt worden. Bestaande netwerken en organisaties kunnen elk hun eigen expertise inzetten om het recreatieve product te verbeteren.

Vertaling naar beleid

Deze denk- en werkwijze is toegepast in het opstellen van de opgaven voor de gemeente (2.2) en in het opstellen van de ambities en doelen (2.3). Deze ambities en doelen zijn afgeleid van diverse beleidsdocumenten, met als belangrijkste de Visie T&R Noordoost Fryslân 2020-2030, en van de analyses die aangeven wat de potenties zijn van de gemeente en de clusters.
Vervolgens wordt de recreatieve identiteit en het streefbeeld van de gemeente weergegeven in woord en beeld (2.4). Daarna wordt ingezoomd op de drie clusters binnen de gemeente: wat is hun recreatieve identiteit, wat is het streefbeeld en hoe draagt het cluster bij aan de gestelde doelen. Tot slot worden strategielijnen gepresenteerd. Van daaruit wordt ook het uitvoeringsprogramma opgesteld.

02

Beleidslijnen 2021-2030

Via strategielijnen naar concrete acties die invulling geven aan de doelen en het streefbeeld.

2.1 Inleiding

Hoofdstuk 1 heeft aangegeven wat de startpositie van de gemeente is als het gaat om het toeristisch-recreatieve product. De opgaven voor de gemeente worden in 2.1 benoemd; zij vormen het uitgangspunt voor het beleid dat in dit hoofdstuk wordt gepresenteerd.

Het beleid geeft een antwoord op de opgaven. Het geeft een recreatieve identiteit en het streefbeeld voor de gemeente en de clusters en benoemt strategielijnen waarlangs de opgaven en doelen opgepakt kunnen worden. De strategielijnen worden concreet gemaakt in het uitvoeringsprogramma.

2.2 Opgaven voor de toeristische sector

De analyse aan de hand van de toeristische levenscyclus en het ecosysteem-denken brengt aan het licht hoe het er met de sector voor staat. De onderliggende analyses die in de bijlagen te vinden zijn, verdiepen dit. Samen leiden die analyses tot enkele opgaven voor de toeristische sector in de gemeente:

- Tytsjerksteradiel is toeristisch gezien al behoorlijk ontwikkeld; maar vraag en aanbod kunnen zeker nog versterkt en uitgebreid worden.
- Behoud van de natuurlijke omgeving; landschappelijke versnippering voorkomen.
- Uniek, herkenbaar (kleinschalig) recreatief aanbod creëren waarin de landschappelijke krachten worden benut (Nationaal Park/landschap, vaarwegen).
- In beeld brengen van mogelijke identiteitsdragers en leisure-trekkers.
- Verbinden van het dagrecreatieve aanbod met het logiesaanbod.
- Stimuleren van meer onderlinge samenwerking tussen ondernemers om zo nieuwe projecten van de grond te krijgen die de uniciteit van de gebieden versterkt.
- Per toeristisch cluster de identiteit benoemen en uitdragen, onder andere door de verhalen van de gebieden te vertellen en beleefbaar te maken voor bewoners en bezoekers.
- Per toeristisch cluster een aanpak maken, vanwege de grote verschillen in bekendheid en ontwikkelingsfase, zodat deze clusters vanuit hun eigen kracht verder ontdekken hoe ze hun potentie gaan verzilveren.

De volgende paragraaf beschrijft de doelen voor de gemeente. De opgaven en de doelen komen samen in het streefbeeld voor de gemeente. Dit streefbeeld wordt ook per cluster weergegeven. Uiteindelijk worden strategielijnen benoemd waarlangs de gemeente de opgaven kan aanpakken. Het uitvoeringsprogramma maakt dit concreet.

2.3 De ambities en doelen voor de gemeente

Lokale economie

Een florerende gastvrijheidseconomie, een belangrijke economische drager voor de lokale economie.

- Slimme groei-doelen Noordoost 2020-2030 doorvertaald naar Tytsjerksteradiel.
  In 2030: 30-40% meer overnachtingen *(zie bijlage 10.1 voor toelichting)*.

Leefbaarheid

Een prettige leefomgeving voor eigen inwoners.

- Mienskip staat centraal.
- Voldoende mogelijkheid voor bewegen, sport en spel.
- Het in stand houden van lokale voorzieningen en cultureel erfgoed.
- Stijging van de brede welvaart.
- Slim gebruik van (lege) bestaande bebouwing.

Natuurwaarde

Vergroten natuurwaarde en biodiversiteit.

- Nationaal landschap en Nationaal Park hebben grote R&T waarde.
- De recreatieve reputatie is vergroot.
- De beleefbaarheid is vergroot, onder andere door ingepaste recreatieve routes en voorzieningen.
- Logiesaccommodaties worden duurzaam/ circulair ontwikkeld.

Sterk netwerk

Samenhangende, krachtige organisatie.

- Recreatief netwerk fietsen en wandelen.
- Mogelijkheden van recreatieve vaarwegen beter benutten.
- Elk cluster een eigen platform om projecten van de grond te krijgen.
- Gezamenlijk profiel opstellen en dat promoten.

Gebaseerd op lokale, regionale en provinciale ambities, o.a. uit: collegeprogramma Tytsjerksteradiel, Collegeprogramma Achtkarspelen, Beleidsplan T&R Tytsjerksteradiel, Visie T&R Noordoost Fryslân 2020-2030, Position paper provinsje Fryslân, Omgevingsvisie Fryslân, Nationaal Park De Alde Feanen Ontwikkelplan 2015-2022, Visie waterrecreatie noordoost Fryslân, Provinciale visie waterrecreatie.

2.4 Streefbeeld Tytsjerksteradiel 2030: pure kwaliteit

Pure kwaliteit

Toeristisch-recreatief gezien staat Tytsjerksteradiel voor schoonheid en pure kwaliteit. De gemeente is verrassend mooi en beschikt over afwisselende gebieden met een rijkdom aan verhalen.

Tytsjerksteradiel staat in 2030 bekend vanwege haar schitterende landschappen met states, lommerrijke tuinen, bosparken, kunst en pleisterplekken. Samen met de klinkerweggetjes, zandpaden, karakteristieke boerderijen, dorpen met historische gebouwen en meren roept dit een gevoel van schoonheid en verwondering op. De gemeente staat daarnaast bekend om haar pure kwaliteit. Dat zit vooral in de afwisseling van weidse uitzichten en weiden met bossen, waterrijke topnatuur en smûke, streekeigen dorpen met verzorgde huizen en erven. In 2030 zijn deze kenmerken nog beter zichtbaar en verder versterkt voor bezoekers en bewoners.

In dit prachtige landschap dragen gastvrijheidsondernemers bij aan een onvergetelijke tijd voor bezoekers. In 2030 is Tytsjerksteradiel als toeristisch-recreatieve gemeente meer en meer bekend en ontdekt. De kwaliteiten zijn versterkt en uitgebreid: onder andere door nieuw, kwalitatief hoogwaardig aanbod in bijvoorbeeld de logiessector en horeca. Recreanten uit de regio ontdekken telkens nieuwe verhalen en plekken in dit uitloopgebied van de stad en regio. En recreanten en toeristen van verder weg staan versteld van het weelderige en romantische landschap. In drie clusters wordt deze beleving geïntensiveerd.

Drie krachtige recreatieve identiteiten die jaarrond aantrekkelijk zijn voor inwoners en bezoekers

In 2030 is Tytsjerksteradiel een levendige toeristische gemeente met drie onderscheidende clusters. Elk cluster heeft zijn eigen recreatieve identiteit en aantrekkingskracht op doelgroepen. Zo speelt elk cluster in op haar eigen sterkten en kansen. In 2030 zijn deze toeristische clusters versterkt. Dit draagt bij aan de lokale economie en leefbaarheid van de inwoners. Natuurgebieden en recreatie zijn met elkaar verweven. Vitale logiesaccommodaties zorgen jaarrond voor de stuwende gastenmotor. Door aantrekkelijke routestructuren en evenementenprogrammering zijn landschappen en natuurgebieden binnen en buiten de gemeente verbonden met recreatie-, horeca-cultuuraanbieders en bezoekers. Ondernemers weten elkaar te vinden en werken krachtig samen.

Tytsjerksteradiel 2030

Trynwâlden

De landgoederen met afwisselende landschappen vormen een bestemming voor vakantiegangers die houden van het kwalitatief goede ‘landleven’ met de stad binnen handbereik. Andersom is de Trynwâlden i.c.m. It Bûtefjild de recreatieve achtertuin voor bewoners en bezoekers uit de omgeving.

Earnewâld e.o.

Het Nationaal Park Alde Feanen met watersportdorp Earnewâld e.o. is een bestemming voor vakantiegangers die op het NP en het water afkomen. Een bestemming met innovatief aanbod en in harmonie met de natuur. Dagrecreanten uit de omgeving en toeristen, onder andere uit Leeuwarden, gaan er op excursie.

Burgumer Mar

De Burgumer Mar vormt een motief en bestemming voor families (hoogseizoen) en natuurliefhebbers (m.n. laagseizoen) met attractief en divers aanbod. Recreanten uit de omgeving beleven hier het landschap en de verhalen erachter.

Recreatieve identiteiten

Elk toeristisch cluster in Tytsjerksteradiel draagt op een eigen manier bij aan het behalen van de doelstellingen. Het ene cluster kan nu eenmaal meer bijdragen aan bijvoorbeeld de groei in overnachtingen dan het andere. En het ene cluster is al beter georganiseerd dan het andere.

De volgende pagina's schetsen per cluster de recreatieve identiteit en het streefbeeld voor 2030 en geven aan in hoeverre dit bijdraagt aan de gestelde doelen.

2.5 De Trynwâlden

Recreatieve identiteit en streefbeeld 2030: landleven met states

Een afwisselend toeristisch cluster met lommerrijk landleven en kwalitatief hoogwaardig recreatief aanbod, passend bij het landleven van states. In 2030 is de verscheidenheid van het landschap nog meer te ervaren en te beleven: bossen op de zandrug, rietmoerassen, weidegebieden, veenplassen, vaarten en boomsingels.

De aanwezige landgoederen fungeren als zelfbewuste iconen in dit landschap. Hier is het goed toeven, met fraaie landschapstuinen, bosparken, gastvrije horeca, dagrecreatief aanbod en kleinschalig luxe verblijf. Samen met It Bûtefjild biedt dit cluster unieke vaarwegen en –verbindingen en zijn er pleisterplekken om uit te stappen, te genieten op een terras en om de omgeving te verkennen. Ook is er een duurzame, elektrische verhuurvloot. Ondernemers weten elkaar goed te vinden.

In het gebied wordt geëxperimenteerd met een nieuwe logiesformule die duurzame, innovatieve, karaktervolle en exclusieve lodges op hoogwaardige (en dus unieke!) locaties bundelt. Denk aan enkele verspreid gelegen exclusieve (circulaire) lodges middenin het groen en/of in een schitterend landschap met als referentie erfgoedlogies.nl. Deze formule is erop gericht om gasten het (Tryn)wâldse landleven in al haar schoonheid te laten beleven.

Als recreatieve buitentuin van Leeuwarden is dit gebied uiterst belangrijk voor de eigen inwoners in de regio om te fietsen, mountainbiken, wandelen of voor (kleine) watersport. De doelgroep voor het gebied bestaat vooral uit liefhebbers van natuur, duurzaamheid, kunst en cultuur. Ze zijn ook bereid hiervoor te betalen.

Toeristische levenscyclus: van pionier naar betrokkenheid

De Trynwâlden is in 2030 vanuit de pioniersfase doorontwikkeld naar de betrokkenheidsfase. Het gebied is meer en meer bekend en het aanbod is uitgebreid. Vooral het netwerk van ondernemers is gegroeid, waardoor er meer betrokkenheid is bij de sector (bijv. gezamenlijke evenementen). Ook de inwoners zijn trots op hun gebied en dragen hun steentje bij aan de sector.

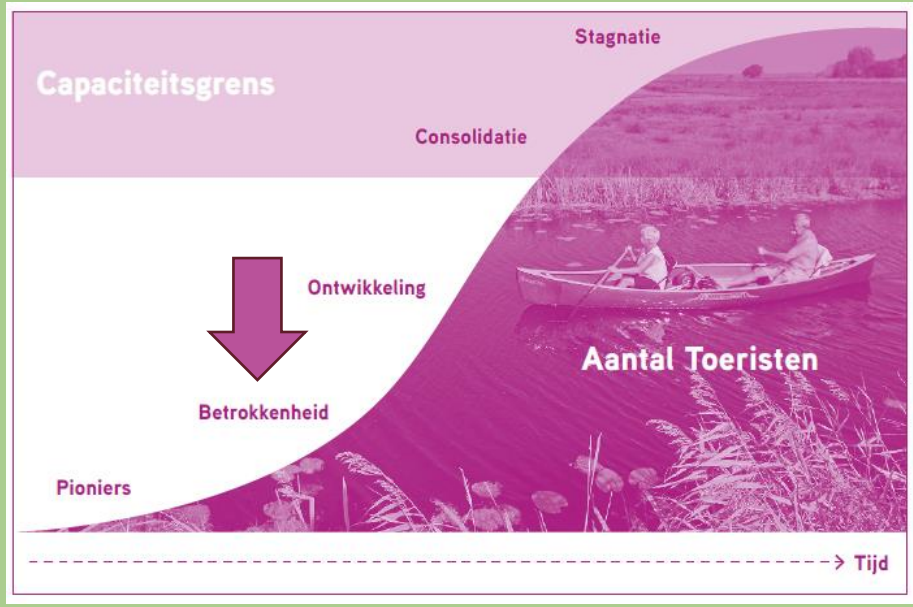

Bijdrage aan doelen

De Trynwâlden draagt op haar eigen manier bij aan de gemeentedoelen. Het gebied kenmerkt zich door kleinschaligheid, maar kan desalniettemin enorm bijdragen aan de gestelde doelen.

- Het aanbod is kleinschalig, maar neemt in aantal toe. Daardoor is een stijging van 50% in het aantal overnachtingen haalbaar.
- Kwalitatief hoogwaardig, veelal kleinschalig aanbod draagt bij aan ervaren leefbaarheid bewoners en cultureel erfgoed.
- Grotere beleefbaarheid door aantrekkelijke recreatieve routes voor bewoner en bezoeker.
- Van geen concreet netwerk in 2021 naar een cluster met een toeristisch-recreatief platform en enthousiaste ondernemers. Er is goed contact met de gemeente om nieuwe, al dan niet experimentele projecten op te zetten.

2.6 Earnewâld e.o.

Recreatieve identiteit en streefbeeld 2030: natuur en recreatie het hele jaar door in harmonie en op topniveau

Het pittoreske dorp Earnewâld is ontwikkeld tot een cluster dat de hoge natuurwaarden doorvertaalt in het aanbod met innovatieve (horeca-, cultuur- en logies)concepten. De natuurlijke omgeving en het toeristische product zijn geïntegreerd en jaarrond beleefbaar.

Natuurbeheerders en ondernemers werken met elkaar samen. Dit geeft een unieke beleving die jaarrond bezoekers trekt op een manier die de natuur aankan en niet verdringt. Zowel het Nationaal Park met haar meren, plassen, vaarten, ruigten, rietlanden, graslanden en moerasbossen als het toeristische product functioneren op topniveau. Steeds meer aandacht is er voor duurzaamheid, met name in de watersport.

De naamsbekendheid van Earnewâld en het Nationaal Park De Alde Feanen is aanzienlijk vergroot. Vanuit Leeuwarden en de wijde omgeving weten steeds meer inwoners en toeristen het gebied het hele jaar door te vinden. Tijdens een stedentrip naar Leeuwarden zijn er jaarrond diverse excursies naar Alde Feanen mogelijk. Zo is een winterse kanotocht in de verstilde Alde Feanen onvergetelijk... Om dit te stimuleren is het (zakelijk) netwerk van ondernemers uitgebreid met logiesondernemers in Leeuwarden. Het hele jaar door is er genoeg te beleven in Earnewâld e.o.

Toeristische levenscyclus: van consolidatie naar nieuwe innovatie-curve

Earnewâld is van de fase van consolidatie in een nieuwe innovatie-curve beland. De grootste groei was er uit. En daarom is ingezet op een kwaliteitsslag, innovatie en meer jaarrond-belevenissen om de piekbelasting weg te nemen. Steeds meer dagtoeristen, bijvoorbeeld vanuit Leeuwarden, weten het gebied te vinden door een interessant arrangement en zakelijke deals met hotelondernemers. Het vernieuwende recreatieve product spreekt een specifieke doelgroep aan; het recreatieaanbod en de natuur vormen een eenheid.

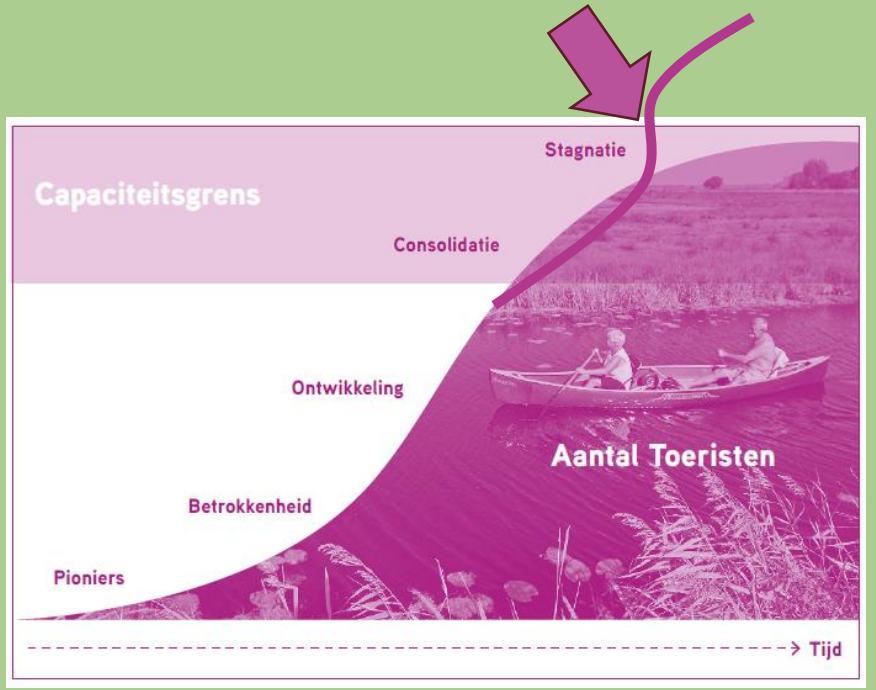

Bijdrage aan doelen

Het cluster Earnewâld en omgeving draagt op haar eigen manier bij aan de gemeentedoelen. Het gebied kent al een sterk ontwikkelde toeristische sector. Met kwaliteitsimpulsen en betere bezetting door het jaarrond aanspreken van bredere doelgroepen draagt het cluster bij aan de doelen:

- Vernieuwing en innovatie van het bestaand logiesaanbod door inzet op (jaarrond) kwaliteit en ontwikkelingsruimte draagt bij aan een groei in overnachtingen.
- Jaarrond aanbod geeft meer spreiding en betere bezetting. Dit heeft ook een positieve impact op de leefbaarheid.
- Het Nationaal Park heeft een grotere bekendheid in heel Nederland.
- Eigen inwoners en toeristen uit Leeuwarden bezoeken het gebied vaker en meer jaarrond voor een excursie of activiteit. Om dit te realiseren is de samenwerking met logiesondernemers in Leeuwarden versterkt.

2.7 Burgumer Mar en omliggende dorpen

Recreatieve identiteit en streefbeeld 2030: familierecreatie in een natuurlijke omgeving

De Burgumer Mar is een centrale plek in het cluster met een aantal relatief grootschalige logiesaanbieders, voornamelijk gericht op de familiemarkt. Bestaande ondernemers hebben de ontwikkelruimte benut om hun bedrijf toekomstbestendig te maken. De Mar, het coulisselandschap en de natuur rondom De Mar zijn beleefbaar. Voorzieningen aan de oevers (strandjes), toeristische ontwikkelingen in het gebied rond de centrale en routestructuren over rustige weggetjes en onverharde paden versterken de aantrekkingskracht van het gebied. De Mar leent zich uitstekend voor verschillende vormen van watersport en het wordt optimaal benut, onder andere door buitenevenementen die samen met de lokale gastvrije horeca worden georganiseerd. De karakteristieke kern Eastermar is uitgegroeid tot een kleine pleisterplaats waar horeca, dagrecreatie en bijzondere logiesaccommodaties op en aan het water te vinden zijn. Een ware ontdekking en oase voor bezoekers van verder weg. Burgum-West (De Warren) is in de gebiedsontwikkeling recreatief mede-ontwikkeld. Bijvoorbeeld door toevoeging van logiesaanbod met eigen recreatieve content zodat nieuwe bezoekmotieven ontstaan, door huidig aanbod dat kan uitbreiden en door nieuwe vormen van watersport.

De doelgroep voor het cluster bestaat in de vakantieperiodes vooral uit gezinnen met kinderen. In het laagseizoen trekken de natuur- en cultuurtoeristen het gebied in om plekken te bezoeken die nog relatief onontdekt zijn. Recreanten en eigen bewoners maken gebruik van het gebied door te wandelen, hardlopen, fietsen, paardrijden, mountainbiken en skeeleren.

Toeristische levenscyclus: van betrokkenheid naar ontwikkeling

Het cluster Burgumer Mar kent een flinke groei van de toeristische vraag. Er komen meer bezoekers en verschillende typen bezoekers. Dit komt onder andere door meer en meer divers aanbod. Er komen steeds meer mensen die op zoek zijn naar familierecreatie, vooral op en rond De Mar. De omzet en werkgelegenheid in de toeristische sector groeien. Hier profiteert de lokale gemeenschap van.

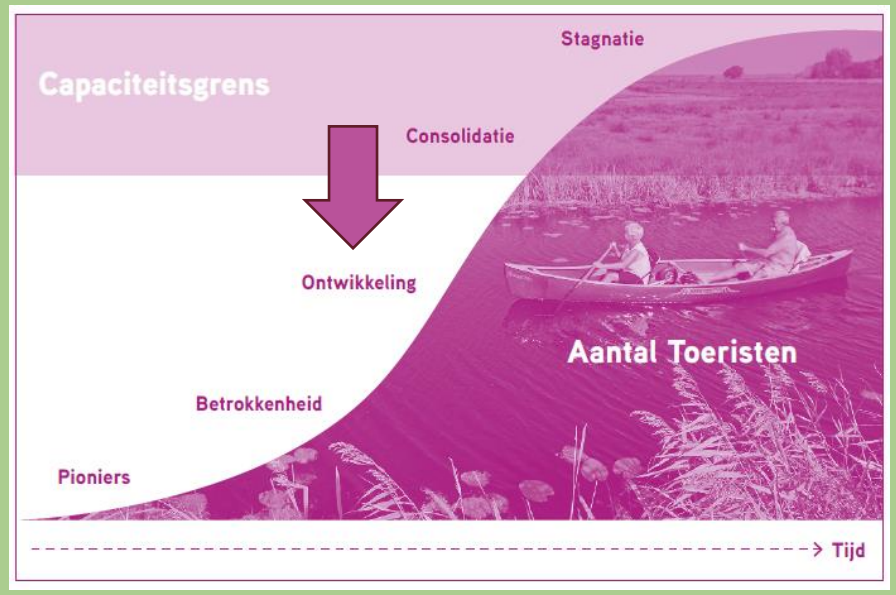

Bijdrage aan doelen

Het cluster Burgumer Mar en de omliggende dorpen draagt op haar eigen manier bij aan de gemeentedoelen. Het gebied kent al diverse krachtige gastvrijheidsbedrijven. Met impulsen in belevingskwaliteit en nieuw aanbod draagt het cluster bij aan de doelen.

- Realisatie van +50% overnachtingen is haalbaar door verbetering en seizoensverbreding van het bestaande logiesaanbod en de ontwikkeling van nieuw aanbod met eigen content. Er is voldoende ruimte in het gebied en daarmee weinig druk op de leefbaarheid.
- Jaarrond evenementenprogrammering op en rondom water gericht op families zorgt voor een hogere bezetting én gezonde reuring.
- De natuur in het Nationale Landschap is meer beleefbaar. Zowel inwoners als toeristen waarderen dit en profiteren hiervan.
- Meer samenwerking in het netwerk. De gezamenlijke organisatie van evenementen met gastvrije horeca en logies vergroot betrokkenheid van dorpen en kernen bij de sector.

2.8 Strategielijnen Tytsjerksteradiel

Om deze recreatieve identiteiten te versterken, de streefbeelden en doelen te behalen en de plus te realiseren, zet de gemeente in op zes strategielijnen. Deze worden op de volgende pagina's in woord en in beeld beschreven.

1. Versterken van de drie toeristisch-recreatieve clusters
2. (Ontwikkel)ruimte voor logiesaccommodaties
3. Versterken van dagrecreatieve programmering
4. Het ontwikkelen en benutten van recreatieve gebruikspotentie van de waterwegen
5. Versterken van verbindingen tussen ondernemers onderling en met de gemeente
6. Regiomarketing

Deze strategielijnen gelden voor de gehele sector. Het is aan de sector samen met de gemeente om tot uitvoering van de strategielijnen te komen. De gemeente kan ruimte bieden, faciliteren en stimuleren. Ondernemers maken een slag in productontwikkeling. In het uitvoeringsprogramma wordt daarom aangegeven welke actor met name aan zet is.

1. Versterken van de drie toeristisch-recreatieve clusters

De fase in de levenscyclus, de draagkracht van het gebied en marktpotenties zijn leidend voor de ontwikkelmogelijkheden van ieder gebiedsclusters. Alle drie clusters hebben kansen voor doorontwikkeling vanuit hun recreatieve identiteit:

- Trynwâlden: passend bij landschappelijke diversiteit met haar staten. Kleinschalig en bijzonder gericht op landleven.

- Earnewâld: jaarrond aanbod en innovatieve ontwikkelingen bij bestaande bedrijven die natuur en recreatie verbinden.

- Burgumer Mar: logiesaanbod toevoegen en landschappelijke waarden (van de Noardlike Fryske Wâlden) meer beleefbaar maken voor de grote familiemarkt.

2. (Ontwikkel)ruimte voor logiesaccommodaties

- Sluit aan bij het actieprogramma Vitale Logiesaccommodaties en maak gebruik van de instrumenten om bestaande bedrijven vitaler te maken: zoals een expertteam dat plannen van ondernemers scherpere richting geeft. En zoals het instrument Nije Logies dat erop gericht is om van goede ondernemersinitiatieven geweldige initiatieven te maken. De provincie zorgt voor financiering van deze instrumenten.

- Hanteer een ‘ja, mits’ houding ten aanzien van nieuwe initiatieven, uitbreidings- en herontwikkelplannen van bestaande bedrijven. Ook als het plan niet past binnen het huidige bestemmingsplan. Verleid initiatiefnemers om plannen te maken die passen binnen het uitnodigende ontwikkelkader van de gemeente.

- Creëer ruimte voor kansrijke innovatieve logiesaccommodaties, zoals een logiesformule die past bij de Noardlike Fryske Wâlden of circulaire lodges (zoals de Reggehooibergen in de Twentse Reggestreek of Cabiners van Staatsbosbeheer).

- Geef ontwikkelruimte aan bestaande logiesaccommodaties om te innoveren, gericht op seizoensverbreding en verbinding met de omgeving.

- Realiseer en stimuleer cursussen en trainingen voor logiesondernemers zodat zij verder kunnen professionaliseren.

3. Dagrecreatieve programmering versterken

- Toevoegen van (thematische) routestructuren binnen en buiten de gemeente. Vooral door bestaande en soms informele routes op te waarderen (denk aan MTB) en te verbinden met pleisterplekken met gastvrije horeca; terras (aan het water) en toiletten. Hierbij ook samenwerken met Noardlike Fryske Wâlden en andere terreinbeheerders om de mooiste routes te realiseren.

- Cultureel erfgoed meer benutten en toegankelijk maken. Potentiële locaties zijn de voormalige Melkfabriek in Burgum en eventueel op lange termijn de energiecentrale die flinke kansen biedt voor een leisure-toepassing. De bijbehorende verhalen kunnen tot leven worden gebracht en recreatief worden benut door het betrekken van verhalenvertellers.

- Rondje Burgumer Mar optimaliseren. Een iconische landmark bij de Burgumer Mar versterkt de landschapsbeleving van De Wâlden en De Mar.

- Beleefbaarheid van staten vergroten in Trynwâlden.

- Evenementenprogrammering Burgumer Mar en Trynwâlden in samenwerking met de gastvrije horecasector.

- Toevoegen van aanbod met name bij De Burgumer Mar (ook bij Burgum-West (De Warren)) en Trynwâlden om diversiteit en seizoensverbreding te vergroten. Bijvoorbeeld dagrecreatie i.c.m. verblijf en voorzieningen die aansluiten bij bestaande routestructuren. Of pleisterplaatsen waar land en water met elkaar verbonden worden, bijvoorbeeld de Bûtefjild-route en de Lits, Burgumer Mar en de Warren.

- In Earnewâld jaarrond NP-excursies voor o.a. hotel doelgroepen uit Leeuwarden.

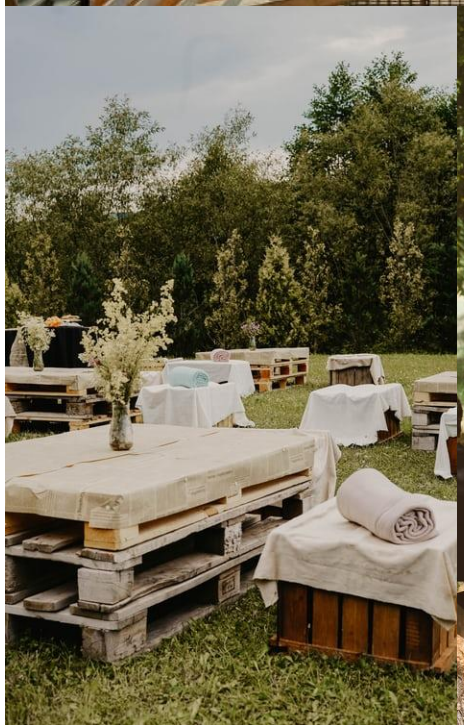

4. Recreatieve gebruikspotentie van water(wegen) ontwikkelen en benutten

- Meer dagrecreatie langs het water: mogelijkheden om af en uit te stappen en gebruik te maken van horeca en terrasjes aan het water.
- Op logische plekken trailerhellingen realiseren.
- De prachtige vaarroutes beter verbinden met de omgeving en in de etalage zetten.
- Bûtefjild verder recreatief ontsluiten en ontwikkelen: ondernemerschap op pleisterplaatsen (terrassen, bootverhuur, steigers) stimuleren en ruimte bieden.
- Onderzoek de toeristische mogelijkheden van het gebied rond de Burgumer centrale en Zwartkruis voor de midden-lange termijn. Kijk daarbij met name naar de combinatie die gemaakt kan worden met het water. Denk aan opstapplaatsen, horeca, dagrecreatie op en aan het water.

IJsclubgebouw Aldtsjerk - recreatieve benutting van water optimaliseren
Foto: Willemjans cc-by-sa

5. Verbindingen tussen ondernemers onderling en met de gemeente versterken

- In elk cluster is een toeristisch(e) platform/coöperatie waar nieuwe ideeën worden omgezet in concrete projecten. Een sterk werkend platform is er nu alleen nog in Earnewâld.

- De gemeente kiest er voor om budget vrij te maken om ‘meters te maken’. Gedurende een periode van circa 3 jaar worden met dit budget de platforms tot stand gebracht. Het ‘meters maken’ moet ervoor zorgen dat inhoudelijke initiatieven gestimuleerd en uitgevoerd worden en dat ondernemers projectmatig bij elkaar komen (bijv. rondom een thema als benutting van cultureel erfgoed of ontwikkelen van streekverhalen). Dat kan gebeuren door initiatieven van ondernemers zelf, doordat in sommige gevallen er budget beschikbaar is, maar kan ook door een specifiek persoon hiervoor aan te wijzen of aan te stellen (bijvoorbeeld vanuit RMT). Het wordt met name ingezet voor díe gebieden waar verdere doorontwikkeling noodzakelijk is. De extra inzet is nodig om snelheid te maken, concrete acties uit te voeren en de juiste energie op te wekken om blijvend samen te werken. Gemeente en ondernemers kunnen zo samen stappen zetten en aan de slag gaan waarbij de gemeente een netwerkende, faciliterende en verbindende rol heeft.

6. Regiomarketing

- RMT wordt gevoed om de recreatieve identiteitsdragers regionaal te promoten en centraal te stellen omdat dit de herkenbaarheid van de gebieden versterkt. Elk cluster moet met zijn eigen recreatieve identiteit zichtbaar worden.

- Werk samen met regio en met de Provincie aan de zeven opgaven van Gastvrij Fryslân, waaronder Vitale Logiesaccommodaties en Dagrecreatieve Netwerken.

- Lokaal promoten bestaande actoren (delen van) clusters: de recreatieve dragers, het landschap en het cultureel erfgoed. Bijvoorbeeld door middel van informatieborden, digitale ontsluiting, het samenstellen en toegankelijk maken van routes, afstapplekken creëren, uitdragen van streekverhalen en nieuwe logiesconcepten. Samen met lokale actoren (denk aan Vereniging Noardlike Fryske Wâlden, Stichting Karakteristiek, Stichting Dam Jaarsma en de mienskip (dorpsbelangen)) worden deze plekken gepromoot en doorontwikkeld.

03

Uitvoerings-programma

3.1 Uitvoeringsprogramma

Vanuit strategielijnen naar actiepunten

De strategie- en actielijnen zijn gericht op het creëren van een plus op recreatie en toerisme. Deze monden uit in het uitvoeringsprogramma met praktische acties. Uitgangspunt bij het uitvoeringsprogramma is de visie van de gemeente op recreatie en toerisme om ruimte te bieden aan ondernemers en projecten die bijdragen aan het versterken van de sector. Het gaat dan om projecten die aansluiten bij de identiteit van de clusters en de gemeente (strategielijn 1). De strategielijnen zijn dus leidend, want concrete acties kunnen in deze dynamische sector en dynamische tijden veranderen en bijgesteld worden. Belangrijk is dat ze passen binnen de visie en strategie die is opgesteld.

Meters maken in de sector

De uitvoering van de acties ligt uiteraard niet alleen bij de gemeente. De gemeente kan en wil de ruimte bieden aan ondernemers en organisaties en hen stimuleren om met (innovatieve) ideeën te komen om de gastvrijheidssector een impuls te geven. Daarvoor wordt ook budget beschikbaar gesteld. Zo worden kansen benut. De samenwerkingsopgave ligt zowel bij de gemeente als bij ondernemers en andere organisaties.

Ondernemers willen verzilveren

Het is vervolgens aan de ondernemers en organisaties om de kansen te verzilveren en via investeringen gebruik te maken van de ruimte die de gemeente biedt. Het uitvoeringsprogramma biedt hiervoor concrete aanknopingspunten.

Opzet uitvoeringsprogramma

De volgende aspecten komen terug in het uitvoeringsprogramma:

- Strategielijn: de hoofdlijnen voor uitvoering van het beleid
- Actielijn: globale actielijnen binnen de strategielijn
- Actiepunt: concrete actie
- Cluster: geldt de actie voor de gehele gemeente of voor een van de clusters: Trynwâlden, Earnewâld, Burgumer Mar
- Trekker / actor: wie is het eerste aan zet. Onderscheid is er tussen de gemeente, ondernemers, natuurorganisaties, stakeholders binnen de sector.

- Samen: Is het een actiepunt dat opgepakt kan worden met de gemeente Achtkarspelen?
- Termijn: kort (tot 2 jaar), middellang (2-5 jaar), lang (5-10 jaar)
- Kosten: genoemde acties kunnen via diverse kanalen gefinancierd worden; door ondernemers, met subsidies, door cofinanciering etc. In sommige gevallen kan de gemeente besluiten een bijdrage te leveren. Een eerste indicatie van mogelijke kosten *voor de gemeente* is in het programma opgenomen: € (tot 15.000), €€ (15.000-50.000) of €€€ (meer dan 50.000).

Bijlage 10.1 geeft weer op welke manier het uitvoeringsprogramma bijdraagt aan de realisering van het overnachtingsdoel: 30-40% groei.

3.2 Een lokale invulling van de regionale visie

Het beleid voor Tytsjerksteradiel is een verdieping van en/of aanvulling op de regionale visie op toerisme en recreatie. Wat daar al gedaan wordt, hoeft lokaal niet meer gedaan te worden. Het uitvoeringsprogramma vormt een plus op wat er provinciaal of regionaal wordt opgepakt.

Lokaal zijn de clusters leidend

Om een passende lokale invulling te geven is heel specifiek gekeken naar wat de diverse clusters nodig hebben. Elk cluster bevindt zich in een andere fase van de productlevenscyclus en heeft dus een andere aanpak nodig. Daar waar de regio meer op hoofdlijnen blijft en met name de streekmerken (Alde Feanen en Noardlike Fryske Wâlden) oppakt, gaat het uitvoeringsprogramma van de gemeente een stap verder en geeft het een verdere, concrete uitwerking van de regionale visie.

Vijf regionale speerpunten om bij aan te sluiten

De regionale visie bevat een uitvoeringsprogramma met vijf speerpunten (promotie, kennis & kwaliteit, profiel, productontwikkeling en samenwerking). Met name de promotie en de kennisdeling vinden op regionaal niveau plaats; daarvan kan de gemeente en kunnen de ondernemers profiteren.

Het op te stellen en uit te dragen profiel en passende producten hierbij worden juist lokaal ingevuld, om vervolgens regionaal gepromoot te worden. De onderlinge samenwerking op regioniveau is belangrijk, maar de samenwerking op clusterniveau evengoed. Daarom zet het uitvoeringsprogramma ook in op de komst van een toeristisch platform per cluster om op maat samenwerking te bieden.

Aansluiting op regionale visie en uitvoeringsprogramma

Hieronder staat voor enkele punten uit de regionale visie hoe die tot uitwerking komen in het uitvoeringsprogramma voor de gemeente:

- Zet iconen in de etalage. Dat kan regionaal en lokaal, waarbij het Nationaal Park en het Nationaal Landschap natuurlijk zowel regionaal als lokaal belangrijke iconen zijn. Lokaal kunnen daar iconen en recreatieve identiteitsdragers aan toegevoegd worden.
- Het beleefbaar maken van de Wouden door middel van routes en het doorontwikkelen van de Alde Feanen en Noardlike Fryske Wâlden is ook geconcretiseerd in dit lokale uitvoeringsprogramma.
- Dit geldt ook voor het punt dat er ruimte moet zijn voor initiatieven en het benutten van cultureel erfgoed: beide punten worden concreet gemaakt met lokale actiepunten. Belangrijk hierbij is om wel aan te blijven sluiten bij wat er regionaal wordt ontwikkeld.

- De regionale visie geeft aan dat er meer dagrecreatie nodig is om meer verblijf te realiseren. Het uitvoeringsprogramma besteedt volop aandacht aan het toevoegen van passend dagrecreatief aanbod om zo ook als gemeente bij te kunnen dragen aan het realiseren van meer overnachtingen en dagbezoeken.

Streekproduct uit de Trynwâlden

Strategielijn	Actielijn	Actiepunt	Cluster	Trekker/ actoren	Samen met 8K?	Termijn	Kosten-indicatie*
(Ontwikkel)ruimte voor logiesaccom-modaties	Aansluiten bij provinciaal actieprogramma vitale logiesaccommodaties	Ondernemers wijzen op de instrumenten die voor hen beschikbaar zijn. Bijv. het expertteam dat kan helpen bij nieuwe plannen of het toekomstbestendig maken van het bedrijf; 'Nije Logies' dat ondernemers met goede plannen helpt om er geweldige plannen van te maken. Een gemeentelijk coördinator logiesaccommodaties wordt aangewezen om marktinitiatieven te verbinden met onder andere bedrijfscontactfunctionarissen, RO en Provincie.	Hele gemeente	YnBusiness, Toerisme Alliantie Friesland (TAF), gemeente en Provincie	X	Voortdurend	€
		De gemeente benut instrumenten die voor haar beschikbaar komen, zoals het kwaliteitsteam als hulp bij plantoetsing van nieuwe logiesontwikkelingen.	Hele gemeente	Gemeente en YnBusiness	X	Voortdurend	€
		Het omgevingsplan laten aansluiten op de gewenste recreatieve ontwikkelingen (slimme groei, vertalen mogelijkheden provinciale verordening naar omgevingsplan). Vooruitlopend daarop bij initiatieven al inspelen op nieuwe mogelijkheden.	Hele gemeente	Gemeente		Kort	€
	Creëer ruimte voor nieuwe initiatieven	Wees bereid tot maatwerk als een nieuw concept past bij de identiteit en binnen het ontwikkelkader.	Hele gemeente	Gemeente	X	Voortdurend	€
		Onderzoek de mogelijkheid tot ontwikkeling van circulaire landleven-lodges verspreid door het landschap op unieke locaties. Referentie: cabiners van SBB.	Hele gemeente	Ondernemers en gemeente	X	Kort tot middellang	€
		Faciliteer de verkenning van de mogelijkheid tot nieuwe hotelfunctie nabij Burgum.	Burgumer Mar (Burgum-West (De Warren))	Ondernemers		Kort tot middellang	€
		Bied ruimte aan nieuwe ontwikkelingen in aansluiting op toeristische vaar- en wandel/fietsstructuren bijvoorbeeld bij de Fonejacht, streekpad NFW.	Hele gemeente	Ondernemers en gemeente		Middellang	€
	Geef ontwikkelruimte aan bestaand aanbod	Stimuleer en geef ruimte aan initiatieven gericht op seizoensverbreding of op verbinding met de omgeving/ het landschap. Denk aan ecolodges.	Hele gemeente	Ondernemers en gemeente	X	Kort tot middellang	€
		Zorg ervoor dat recreatieve bedrijven als geheel bestemd zijn als 'recreatie' en dat ondernemers zelf kunnen kiezen hoe ze hun terrein inrichten. Geen aparte bestemmingen voor bijv. centrale voorzieningen, zwembad, verhuuraccommodaties.	Hele gemeente	Gemeente	X	Kort	€
	Verbeter ondernemerschap	Realiseer en stimuleer cursussen en trainingen voor logiesondernemers zodat zij verder kunnen professionaliseren.	Hele gemeente	Door en/of via RMT	X	Kort tot middellang	€

*Kosten voor de gemeente (eerste indicatie): € (tot 15.000), €€ (15.000-50.000) of €€€ (meer dan 50.000).

Strategielijn	Actielijn	Actiepunt	Cluster	Trekker/ actoren	Samen met 8K?	Termijn	Kosten-indicatie
Versterken van het dagrecreatieve programma	Meer en betere routestructuren creëren	Maak thematische routes door de gemeente e.o. Benut hierbij ook de digitale ontsluiting voor thema- en beleefroutes. Onderzoek bijv. de mogelijkheden en wensen voor wandel- en fietsroutes zoals o.a. aangedragen door Ryptsjerk en Aldtsjerk.	Hele gemeente	Ondernemers, dorpsbelangen, Marrekrite, gemeente	X	Kort	€€
		Bestaande routes opwaarderen/informele routes toegankelijk maken en verbinden aan gastvrije pleisterplaatsen met sanitair. Toevoegen bankjes, prullenbakken, informatie(borden).	Hele gemeente	Eigenaren/ ondernemers, dorpsbelangen, gemeente	X	Kort	€€
		Creëer meer beleving rondom bestaande routes, doarpskuiers: recreatie en gastvrije horeca.	Hele gemeente	Ondernemers en gemeente		Kort / middellang	€€
		Optimaliseer het fiets- en wandelnetwerk met verbindingen die zowel het toerisme als de eigen inwoners ten goede komen.	Hele gemeente	Gemeente met eigenaren, Marrekrite	X	Kort / middellang	€€
		Optimaliseer het rondje Burgumer Mar door fiets- en wandelpaden waar het kan zo dicht mogelijk langs De Mar te laten lopen. Aandachtspunt hierbij is de verbinding met de eventueel toekomstige recreatieve functie bij de voormalige zandwinput bij Skûlenboarch.	Burgumer Mar	Gemeente, dorpsbelangen, Marrekrite, eigenaren		Kort / middellang	€€
		Realiseer MTB-routes op (deels) bestaande paden en routes door slim te zoneren. Toerfietsclub Burgum is hier al mee bezig.	Hele gemeente	Gemeente, eigenaren, gebruikers, Marrekrite, toerfietsclub Burgum	X	Kort / middellang	€€
		De gemeente doet mee aan het Provinciale netwerk van TOP's	Hele gemeente	Gemeente	X	Kort	€
		Aansluiten bij het provinciale programma 'dagrecreatieve netwerken compleet'.	Hele gemeente	Marrekrite, RMT, Merk Fryslân, provincie, gemeente	X	Kort	€
	Cultureel erfgoed meer benutten en toegankelijk maken	Maak de verhalen achter cultureel erfgoed beleefbaar door verhalenverteller(s) te betrekken. Zoals de verhalen van Dam Jaarsma. Extern voorbeeld: Nature Game Dwingelderveld en https://www.franeker.frl/11verhalen/	Hele gemeente	Dorpsbelangen, ondernemers, professioneel verhalenvertellers, gemeente		Kort / middellang	€
		Maak de staten en hun landgoedtuinen meer beleefbaar. Dit kan door toevoegen kunst, maar ook van horeca en/of logies.	Trynwâlden	Eigenaren/ ondernemers		Middellang	€
		Musea zijn een belangrijke toeristische trekpleister. De gemeente staat positief t.o.v. initiatieven van musea om aantrekkelijk te blijven en te vernieuwen en blijft Markant actief steunen om zo musea verder te helpen ontwikkelen.	Hele gemeente	Musea, Stichting Markant, gemeente	X	Kort	€

Strategielijn	Actielijn	Actiepunt	Cluster	Trekker/ actoren	Samen met 8K?	Termijn	Kosten-indicatie
Versterken van het dagrecreatieve programma	Voeg dagrecreatief aanbod toe, o.a. voor meer diversiteit	Geef ruimte aan toeristisch-recreatieve ontwikkeling door marktpartijen van potentiële locaties. Bijv.: melkfabriek Burgum, omgeving centrale Burgum, landgoederen Trynwâlden, park Fônejacht en andere aantrekkelijke locaties. Met name plaatsen met een land-waterverbinding zoals de Warren en it Bûtefjild. Ook juist daar waar dag- en verblijfsaanbod elkaar versterken.	Hele gemeente	Ondernemers en gemeente		Kort	€
		Bied ruimte aan marktpartijen op pleisterplaatsen, zoals foodtrucks maar ook permanentere vormen als terrassen en toiletvoorzieningen. Onderzoek hoe regelgeving en beleid aangepast moet worden om deze ruimte te creëren.	Hele gemeente	Ondernemers en gemeente	X	Middellang	€
		De gemeente staat open voor nieuwe gastvrije horeca en dagrecreatie op aantrekkelijke locaties zodat pleisterplaatsen ontstaan	Hele gemeente	Ondernemers, gemeente	X	Kort / middellang	
		Onderzoek de mogelijkheid tot een iconische landmark-ontwikkeling bij Burgumer Mar.	Burgumer Mar	Ondernemers, gemeente		Middellang	€
		Meer recreatief aanbod mogelijk maken bij Burgum-West (De Warren), zodat ook daar zowel inwoner als toerist kan profiteren van de recreatie.	Burgumer Mar	Gemeente/ ondernemers		Middellang	€
		Organiseer meer jaarrond excursies in de Alde Feanen om zo jaarrond aantrekkelijker te zijn en toeristen te spreiden en werk samen met logiesondernemers in bijvoorbeeld Leeuwarden.	Earnewâld	Ondernemers i.s.m. It Fryske Gea en NP De Alde Feanen		Kort	€
		Evenementen in de schouderseizoenen om jaarrond reuring te hebben, waardoor horeca ook meer geopend kan blijven. Denk aan een culinaire wandeling.	Earnewâld	Ondernemers		Kort	€
		Bezoekerscentrum NP Alde Feanen vernieuwen en verbinden aan ondernemersambitie zodat de aantrekkingskracht en belevingswaarde van dit deelgebied als poort van het NP wordt versterkt.	Earnewâld	NP De Alde Feanen, It Fryske Gea, ondernemer(s)		Kort / middellang	€
		Geef ruimte aan (buiten)evenementen die samen met de gastvrije horeca, culturele instellingen en logiesaccommodaties worden georganiseerd, passend bij de identiteit van het gebied.	M.n. Trynwâlden en Burgumer Mar	Mienskip, ondernemers, gemeente		Middellang	€€
		Toevoegen kunst(objecten) in natuurgebieden om attractiviteit te vergroten. Voorbeeld: Pixi (https://www.staatsbosbeheer.nl/pixi).	Hele gemeente	Eigenaren, gemeente	X	Middellang	€€

Strategielijn	Actielijn	Actiepunt	Cluster	Trekker/ actoren	Samen met 8K?	Termijn	Kosten-indicatie
Recreatieve gebruikspotentie van water(wegen) ontwikkelen en benutten	Meer recreatie op en langs het water	Pleisterplaatsen langs het water verkennen: waar kan men af- of uitstappen voor een bezoek aan horeca, terras(je) aan het water, dagrecreatie of omgeving.	Hele gemeente	Gemeente, ondernemers, Marrekrite		Kort	€
		Meer trailerhellingen op pleisterplekken realiseren.	Hele gemeente	Ondernemers/eigenaren		Kort	€ / €€
		Burgumer Mar toeristisch-recreatief verder ontwikkelen door bijv.: - Opstapplaatsen, steigers - Horeca en terras aan het water - Evenementen op en langs het water - Recreatieve ontwikkeling aan de noordzijde - Iconische ontwikkeling (zie eerder)	Burgumer Mar	Toeristisch platform binnen het cluster, mienskip, eigenaren, gemeente		Middellang	€
		Gebied rondom de energiecentrale recreatief benutten of als stedelijke leisure-functie. Onderzoek hiervoor de mogelijkheden voor midden-lange en lange termijn.	Burgumer Mar	Gemeente i.o.m. exploitant centrale en omgeving / Zwartkruis		Kort / middellang	€€
		Onderzoek de rol en hoeveelheid Marrekrite ligplaatsen in het licht van toekomstige watersport-ontwikkelingen.	Burgumer Mar	Gemeente met Marrekrite		Kort	€
	Betere vaarverbindingen	Versterk It Bûtefjild door meer vaarrondjes te realiseren met af- en uitstapstapplekken: zoals in of aan de randen van It Bûtefjild en De Moark richting het Eeltsjemar	Trynwâlden	Gemeente / ondernemers en gemeente Dantumadiel		Kort / middellang	€
		Ondersteun duurzame toepassingen in de watersport. O.a. elektrische verhuurvloot in Bûtefjild en elektrisch varen in NP De Alde Feanen	Hele gemeente	Ondernemers		Middellang	€
		Breng de watersportgebieden in Tytsjerksteradiel meer onder de aandacht en verbind met andere gebieden. Dit kan bijv. door goed aan te sluiten op bestaande apps en digitale mogelijkheden.	Hele gemeente	Ondernemers, RMT, Marrekrite		Kort	€

Strategielijn	Actielijn	Actiepunt	Cluster	Trekker/ actoren	Samen met 8K?	Termijn	Kosten-indicatie
Verbindingen tussen ondernemers onderling en tussen ondernemers en gemeente	In elk cluster een toeristisch platform	Een netwerk van ondernemers creëren (c.q. een toeristische platform) dat samen nieuwe projecten en producten bedenkt en ontwikkelt.	M.n. Trynwâlden en Burgumer Mar	Ondernemers en gemeente	X	Kort	€
		Cluster Earnewâld gaat verdere samenwerking aan met ondernemers in Leeuwarden. Om zo ook in het schouderseizoen meer recreanten te trekken.	Earnewâld	Ondernemers		Kort	€
	Meters maken	De gemeente stimuleert ondernemers om projecten en netwerken op te zetten en te stimuleren door een tijdelijke extra inspanning op 'meters maken'.	Hele gemeente	Gemeente en ondernemers	X	Kort	€€
		Stimuleer deelname van ondernemers aan netwerken zoals RMT, HISWA-RECRON en het Gastengilde zodat de logiesondernemers professionaliseren en met elkaar verbinden.	Hele gemeente	RMT / HISWA-RECRON / Gastengilde / gemeente	x	Kort	€
		Werk samen met de Provinciale opgaven zoals Vitale Logiesaccommodaties en Recreatieve Netwerken.	Hele gemeente	Ynbusiness, branche-organisaties, gemeente	X	Voortdurend	€
Regiomarketing	Samen met RMT recreatieve identiteit en dragers promoten	RMT wordt door de diverse platforms gevoed met informatie om de clusters te promoten ieders eigen recreatieve identiteit en positionering (denk aan erfgoedlogies).	Hele gemeente	Toeristische platforms	X	Kort	€
		Samenwerken met lokale actoren en samen de clusters promoten en laden.	Hele gemeente	Lokale actoren i.s.m. gemeente		Middellang	€€

Bijlagen

04

Huidig beleid

4.1 Hoofdpunten uit bestaand beleid

Regionale visie Noordoost Fryslân 2020-2030

Deze vastgestelde visie spreekt de volgende **ambitie** uit, **in 2030**:

- Worden 50% meer overnachtingen in onze regio doorgebracht van ruim 600.000 overnachtingen nu naar ruim 900.000 in 2030;
- Ontvangen we 50% meer binnen- en buitenlandse vakantiegasten in regio Noordoost Fryslân, het gaat om een groei van bijna 175.000 nu tot ruim 260.000 in 2030;
- De werkgelegenheid neemt toe van een aandeel van 5,2% op de totale werkgelegenheid in 2017 naar 7% in 2030, dat betekent ca. 700 extra banen tussen nu en 2030.

Met behulp van een uitvoeringsprogramma met **5 speerpunten** (promotie, kennis & kwaliteit, profiel, productontwikkeling en samenwerking) werkt de regio aan de volgende **doelen**:

- Het instandhouden van lokale voorzieningen
- Het instandhouden van cultureel erfgoed
- Een prettige leefomgeving voor eigen inwoners
- Het welbevinden van inwoners

Met behulp van 5 streekmerken brengt de regio focus aan. Wouden (incl. Burgumer Mar) en Alde Feanen zijn 2 van deze 5 merken.

Provinciaal beleid

Recreatie en toerisme is een belangrijke sector voor de **leefbaarheid en werkgelegenheid** binnen de provincie en binnen de Friese gemeenten. Leefbaarheid is gedefinieerd in *Position Paper Gastvrij Fryslân 2030* als de mate waarin de leefomgeving aansluit bij de voorwaarden en behoeften die er door de mens aan worden gesteld. Recreatie en toerisme hebben een belangrijk aandeel in de leefbaarheid, omdat toeristen bijdragen aan het op peil houden van voorzieningen.

Deze uitgangspunten sluiten ook aan bij de beleidsnotitie Gastvrij Fryslân 2028, de *Ontwerp Omgevingsvisie Provincie Friesland (2018)* en het *Bestuursakkoord 2019- 2023* van de Provincie Friesland. De Provincie zet in op groei van de gastvrijheidseconomie. Door slimme groei kan toerisme in 2030 in Friesland een grote bijdrage leveren aan leefbaarheid, natuur- en cultuurerfgoed en werkgelegenheid.

Ook in andere regionale of provinciale stukken zien we de bovenstaande boodschap in grote lijnen terug. In stukken als *Nationaal Park De Alde Feanen Ontwikkelplan 2015-2022*, *Visie waterrecreatie Noordoost Fryslân* en *Provinciale visie waterrecreatie It blauwe goud fan*

Fryslân komen de ambities, doelen en plannen in hoofdlijnen neer op:

- Ambitie voor economische sector van betekenis, met nadrukkelijk aandacht voor balans en behoeften m.b.t. inwoners en natuur;
- Meer of sterkere verbinding tussen partijen en bestaand aanbod of initiatieven;
- Verbeteren van routestructuren;
- Uitbouwen van de watersportpositie;
- Gezamenlijke promotie.

Gemeente Tytsjerksteradiel Beleidsplan Toerisme & Recreatie 2008

Het toeristisch beleid van Tytsjerksteradiel, dat in 2007 is vastgesteld, heeft als ambitie: *Het –binnen de kader van natuurlijke kernwaarden van het gebied- ontwikkelen en versterken van het toeristisch-recreatieve product van Tytsjerksteradiel om te bewerkstelligen dat deze sector zich ontwikkelt tot een belangrijke economische drager van de gemeentelijke economie*.
In vergelijking met de huidige lokale, regionale en provinciale ambities en doelen is de economische ambitie hetzelfde, maar de leefbaarheidsambitie nadrukkelijker in beeld.

De afgelopen jaren heeft de gemeente aan bovenstaande ambitie uit 2008 gewerkt door middel van een uitvoeringsagenda met acties op het gebied van verbetering van het dagrecreatief en verblijfstoeristisch aanbod (kwalitatief en kwantitatief), uitbreiding van de watersportmogelijkheden, creëren van samenhang in de sector en promotie en informatievoorziening (herkenbaar product, passend binnen toeristisch Fryslân).

De voornaamste sterke punten van toeristisch Tytsjerksteradiel in 2008

- ***Landschap:*** *diversiteit van verscheidene Friese landschapstypen, Nationaal Landschap;*
- ***Cultuur:*** *zoals de Staten en Stinzen, Elfstedentocht, Fierljeppen, Friese taal en openluchttheater;*
- ***Water:*** *sterk bepalend voor beleving van Tytsjerksteradiel. Met o.a. Friese Meren, Prinses Margrietkanaal, Elfstedenvaarroute, Lits-Lauwermeer, (op)vaarten, oude haventjes, natuurlijke waterlopen en voormalige verveningsgebieden;*
- ***Natuur:*** *Ecologische hoofdstructuur (nu NNN), Nationaal Park Alde Feanen;*
- ***Ondernemerschap:*** *komt o.a. tot uitdrukking in 'Burgum heeft meer' en 'Fan Tryn'.*

05

Aanbodstructuur dag- en verblijfsrecreatie

5.1 Opbouw toeristisch aanbod

Het in beeld brengen van de huidige opbouw van het dagrecreatief en verblijfsaanbod heeft twee doelen:

- Het vertrekpunt aangeven, zodat duidelijk is wat toegevoegd moet worden om de ambities en doelen te realiseren.
- Input geven voor het profiel van de gemeente, en de sterke en zwakke punten blootleggen. Dit komt later in de clusterprofielen en SWOT-analyse terug.

Het totale dag- en verblijfsaanbod is op onderstaande kaart weergegeven. De volgende pagina's geven hierop een toelichting.

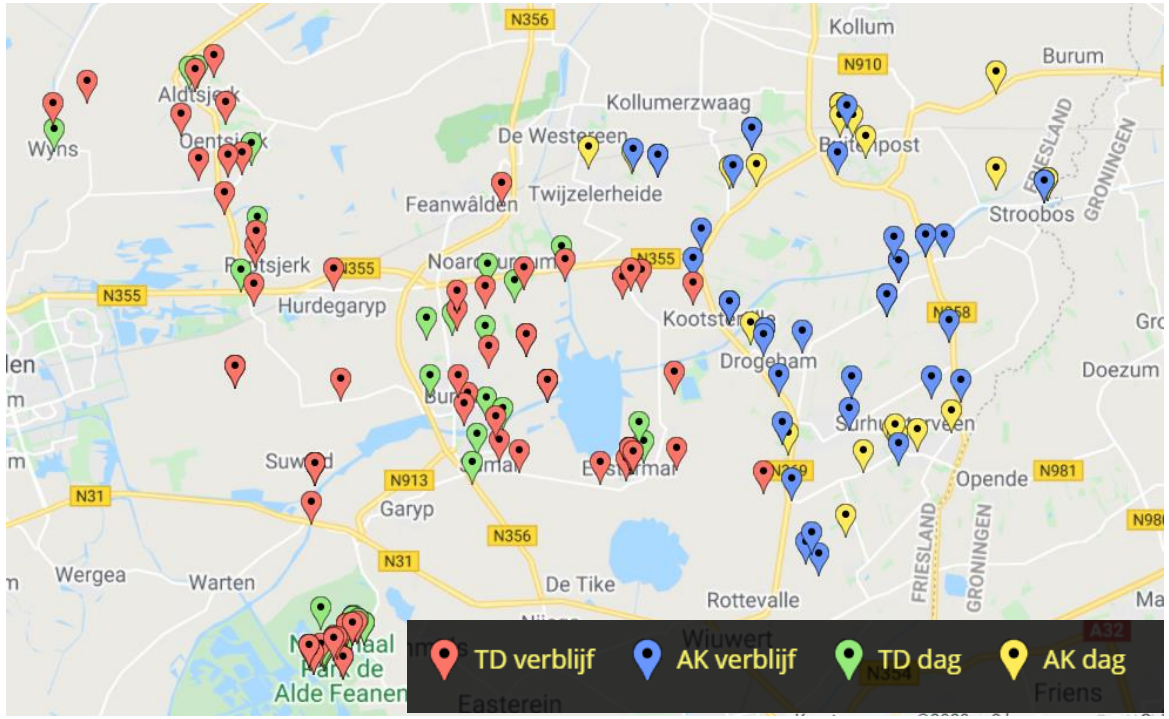

Het verblijfsaanbod dat is opgenomen bestaat uit:

- *Bungalowparken*
- *(mini-)campings*
- *Hotels*
- *Jachthavens*
- *B&B's en vakantiehuisjes*
- *Groepsaccommodaties*

Het dagrecreatieve aanbod bestaat uit:

- *Cultuur / museum*
- *Fietsverhuur*
- *Jachthaven en watersport*
- *Kinderattracties*
- *Kunst en galerieën*
- *Molens*
- *Natuur*
- *Streekproducten*
- *Uitgaan / Bowlen*
- *Vissen*
- *Wellness*
- *Zwemmen*

5.2 Verblijfsaanbod Tytsjerksteradiel

Tytsjerksteradiel kent in totaal 60 verblijfsaanbieders, waarvan 36 (dat is 60%) kleinschalige aanbieder is (minder dan 25 bedden).

In totaal zijn ze goed voor ongeveer 300.000 tot 375.000 overnachtingen per jaar. Dit is gebaseerd op het vitaliteitsonderzoek Logiesaccommodaties Fryslân uit 2019.
In Tytsjerksteradiel zijn enkele grote vakantieparken die het grootste deel van deze overnachtingen realiseren. Daarnaast is er een groot aandeel voor de jachthavens. We zien dan ook sterke clusters (qua aantal bedden) rondom Earnewâld, Burgumer Mar en Eastermar. De vitaliteit van de aanbieders is over het algemeen voldoende, zo blijkt uit het vitaliteitsonderzoek logiesaccommodaties Fryslân.

Vanuit de diverse gesprekken die zijn gevoerd, komt naar voren dat een divers publiek de gemeente bezoekt. De Trynwâlden trekt meer de natuur- en rustzoekers die vaak wat ouder zijn. Maar het gebied rondom het Burgumer Mar trekt meer de families aan. Bij Earnewâld / De Alde Feanen zien we hiervan een mix. Vanuit het vitaliteitsonderzoek werd door ondernemers uit deze gemeente aangegeven dat ze vooral gezinnen met jonge kinderen, senioren en watersporters als belangrijkste doelgroepen zien.

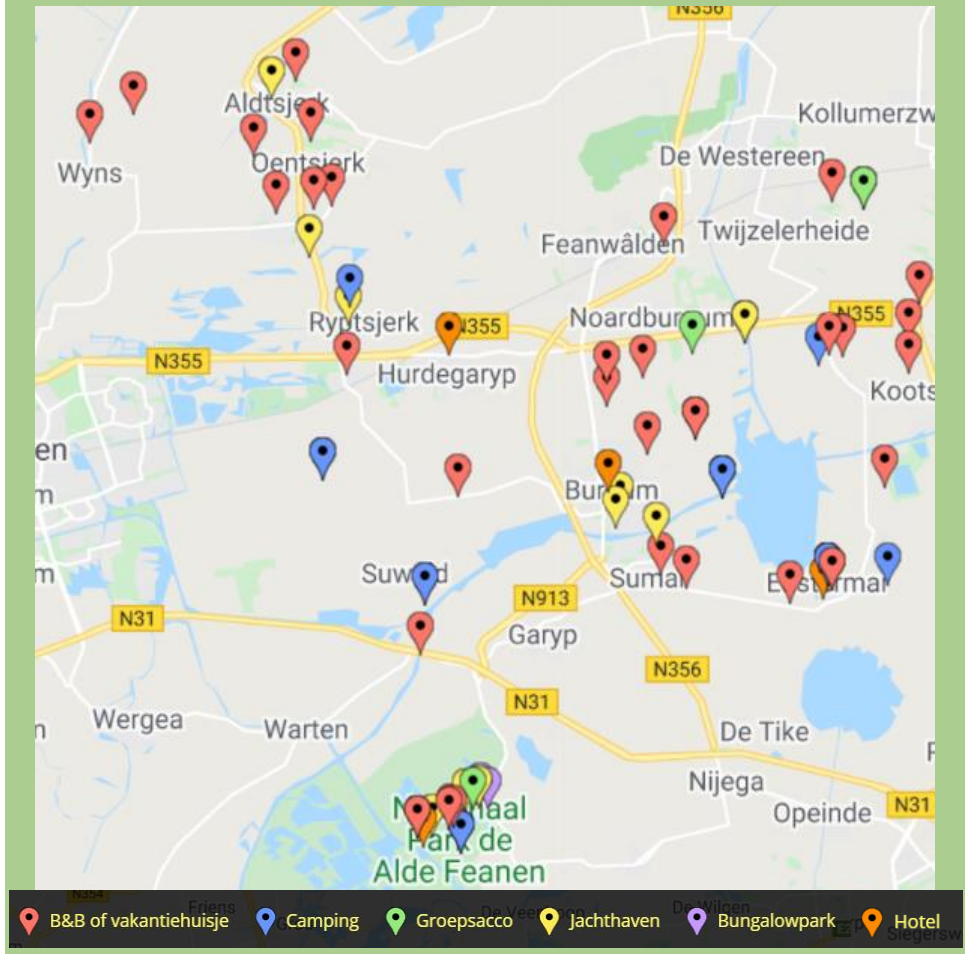

5.3 Dagrecreatief aanbod Tytsjerksteradiel

Het dagrecreatief aanbod in Tytsjerksteradiel bestaat uit een kleine 50 aanbieders. Opvallend is dat ze erg ondersteunend zijn aan het verblijfsaanbod: fietsverhuurders en bootverhuurders vallen hier bijvoorbeeld onder. We zien dan ook dezelfde clustering ontstaan als bij het verblijfsaanbod: rond Earnewâld, Burgumer Mar en Eastermar. Verblijf en dagrecreatie vullen elkaar hier aan.

Ongeveer een kwart van het aanbod kunnen we scharen onder 'basisvoorzieningen': veelal lokale voorzieningen die er ook zijn voor de eigen inwoners (strandjes, zwembaden, bowling). Het grootste deel van de voorzieningen (ruim tweederde) noemen we 'vasthouders': voorzieningen die het verblijf van een gast kunnen verlengen en bezoekers uit een grotere regio trekken. Denk hierbij aan de sauna, bootverhuur, galeries, kleinere musea en theetuinen. Een klein deel van de voorzieningen is te betitelen als '(niche)trekker': een voorziening die het doel an sich kan zijn voor de bezoeker. Het gaat hierbij om bovenregionaal of nationaal bereik. Dit kan een natuurgebied zijn (Alde Feanen, Park Vijversburg), maar ook specifieke boot-/zeilactiviteiten voor groepen/bedrijven. Deze laatste categorie is ook in staat om specifieke doelgroepen naar de gemeente te trekken. Denk bijvoorbeeld aan liefhebbers van bijzondere natuur en landschappen, maar ook actieve watersporters.

Naast deze concreet te noemen aanbieders is er natuurlijk een recreatieve basisinfrastructuur van wandel- en fietspaden, TOP's en Marrekrite ligplaatsen.

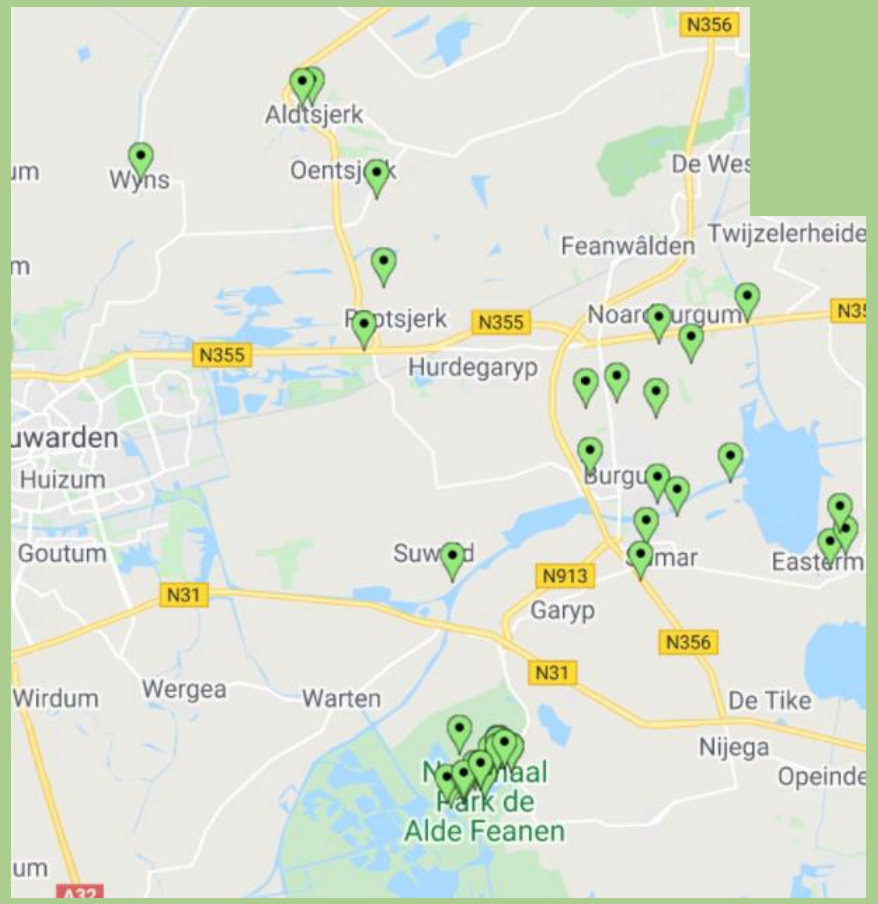

06

Uitkomsten clustersessies

6.1 Inleiding

Er is met diverse partijen gesproken over recreatie en toerisme in de gemeente. Allereerst is er met de gemeenten gezamenlijk gesproken met medewerkers van de afdeling ‘recreatie en toerisme’ en van ‘ruimtelijke ordening’. Met hen is gesproken over de huidige situatie, de knelpunten en de wensen naar de toekomst toe.
Verder is gesproken met ondernemers, bewoners en professionals uit diverse clusters binnen de gemeente. Binnen de gemeente Tytsjerksteradiel zijn drie toeristisch-recreatieve clusters onderscheiden die elk een eigen identiteit hebben. Per cluster is gesproken over knelpunten, streefbeeld en te ondernemen acties. Vanaf paragraaf 2 worden de belangrijkste punten uit die sessies weergegeven. Dit alles, samen met de voorgaande analyses, is input voor de gebiedsprofielen die worden beschreven in het volgende hoofdstuk. De gebiedsprofielen vatten samen hoe het er nu voor staat in de sector in de diverse clusters.

6.2 Drie clusters

Wij hebben de gemeente ingedeeld in drie clusters (zie kaart):

- de Trynwâlden inclusief Hurdegaryp en Mûnein
- Earnewâld en omgeving tot aan de Waldwei (N31)
- Burgum met de omliggende dorpen Noardburgum, Jistrum, Eastermar, Sumar, Garyp en Suwâld

Het zijn clusters die een eigen gebiedsprofiel hebben, met daarbij passend verblijfs- en dagaanbod. Per cluster zijn ondernemers, inwoners en dorpsbelangen uitgenodigd om over hun cluster door te praten als het gaat om het toeristisch-recreatief aanbod in het cluster.

Per cluster geven we in deze paragraaf op hoofdlijnen aan:

- Wat de grootste knelpunten zijn in het cluster
- Wat het streefbeeld is voor het cluster
- Wat er concreet kan en moet gebeuren om het streefbeeld te realiseren

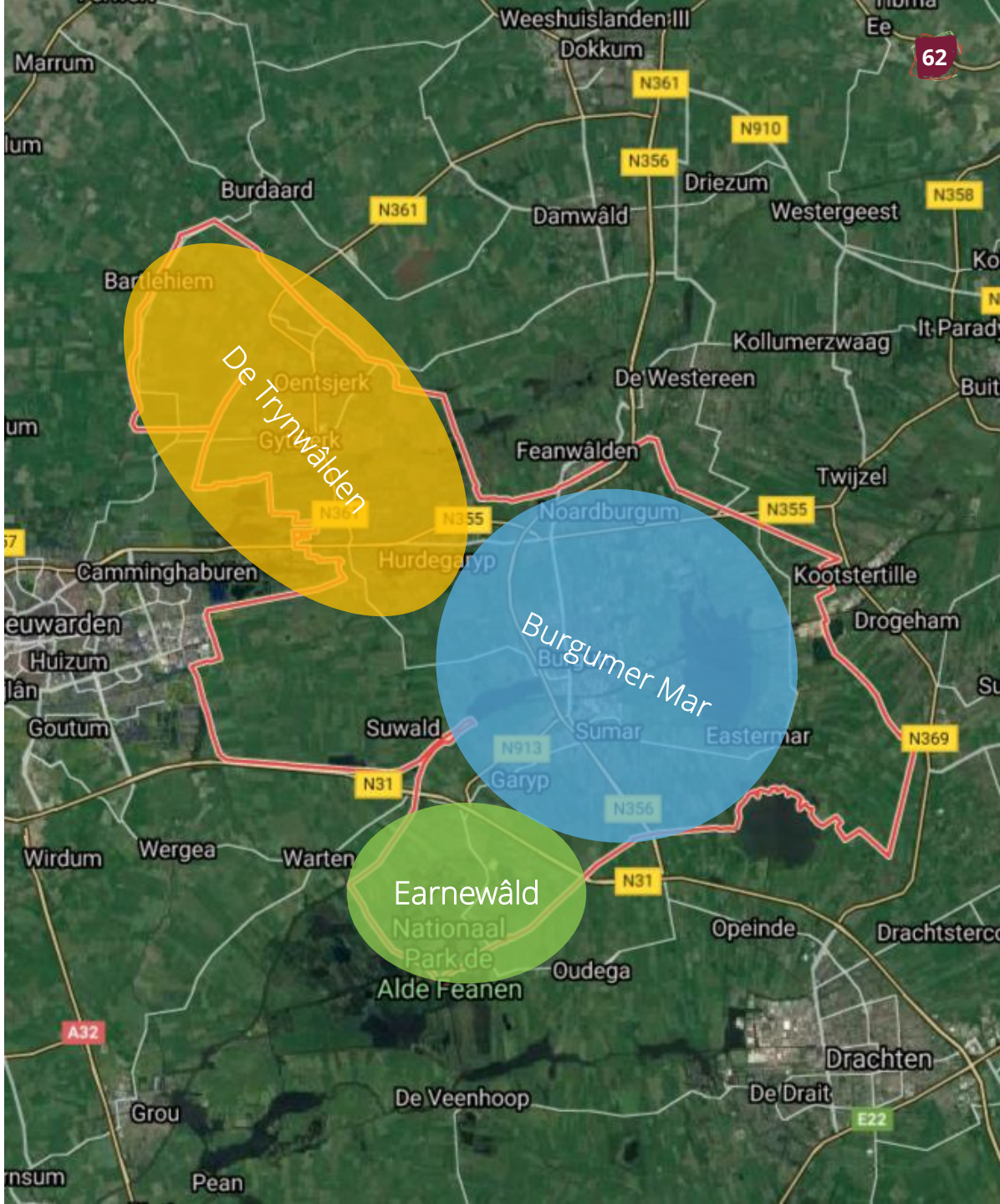

6.3 Trynwâlden

Knelpunten

- Het bruist hier niet. Niet alle voorzieningen zijn ook altijd open.
- Er zijn weinig overnachtingsmogelijkheden. Er is meer ruimte nodig voor verblijf.
- Er is ruimte en stimulans nodig voor ondernemers om iets op te starten.
- Er is behoefte aan een goede combinatie van dag- en verblijfsrecreatie. Zodat men hier langer kan verblijven.
- Het (kostbare) onderhoud staten (bijv. Stania State) en van natuurgebieden.

Streefbeeld

- Recreatief verzorgingsgebied van Leeuwarden, samen met nog meer gebieden. Uitloopgebied van de stad, belangrijk voor eigen inwoners regio.
- Uitstraling van weidsheid, rust, groen maar ook kunst en cultuur.
- Een mooi type logiesaccommodaties, uniform, herkenbaar (bijv. altijd de weidsheid kunnen ervaren), maar 40-50 verspreid over het landschap. Op verschillende plekken. En je kunt van plek naar plek.
- In 2030 is er beter benut wat er al is: Bjutenfild, Ryptsjerker polder, vaarwegen, en ook gebouwen (molens, erfgoed) benut voor logiesaccommodatie.
- Aanbod is verbonden; dat wat er is, is zichtbaar en vindbaar voor de gast.

Acties

- Overkoepelende club nodig om projecten te trekken
- Uitbreiden bestaand aanbod
- Jaarrond programmering dagrecreatie
- Themajaar ‘Ode aan het landschap’: daar bij aansluiten en plekken aan elkaar verbinden (Staten etc.)
- Meer verbinden van de ondernemers en het aanbod
- Aanhaken op Leeuwarden en samen optrekken: Leeuwarden als doorgeefluik voor de omringende gebieden. Evt. ook aanhaken op Dokkum.
- Betere vaarverbindingen creëren zodat men rondjes kan varen en meer bekendheid geven.
- Aansluitingen wandel- en fietsroutes verbeteren en verbinden.

6.4 Earnewâld e.o.

Knelpunten

- Met de tijd mee blijven gaan. Innoveren.
- We kunnen groeien, vooral meer jaarrond, seizoensverlenging. Nu gaat alles op 1 oktober dicht, terwijl je hier dan echt nog wel wat kunt doen.
- We zitten hier op slot; er kan niets bij. Natuur en stikstof houdt ons helemaal in de greep. Mooi gebied, maar we kunnen niks. Dat remt ontwikkeling.

Streefbeeld

- Seizoensverlenging, jaarrond open, door ook gaststromen uit Leeuwarden te benutten. Met de hotels samenwerken. Is dit jaar ook gedaan i.v.m. Corona.
- Buitenleven centraal stellen; ook in de winter kan je hier goed naar buiten. Mountainbiken, wandelen, horeca open.
- Hier zijn ze goed georganiseerd.

Acties

- Nationaal Park meer uitnutten, niet alleen gericht op water maar ook op natuur/groen. Wellicht iets met energieneutraal.
- Meer en beter onderhoud van het Nationaal Park: rustpunten, prullenbakken, informatiepunten.
- Met hoteloverleg Leeuwarden: meer gasten in het schouderseizoen.
- Aanbieden van georganiseerde excursies (boottochten, wandelroutes) en meer dagrecreatief aanbod (natuur toegankelijker, innovaties, apps, het verhaal van het gebied vertellen).
- MTB-routes toevoegen.
- Verbinding tussen Leeuwarden en Earnewâld/Alde Feanen verbeteren en toeristisch maken (toeristische bus, fietsroute).
- Kleine evenementen in het schouderseizoen

6.5 Burgum en omliggende dorpen

Knelpunten

- Vergeet de gezinnen met kinderen niet, die leveren het meest op. Maar er moet ook ruimte blijven voor de natuurliefhebber en rustzoeker.
- Hoe zet je jezelf goed neer?
- Wateractiviteiten nodig, meer vertier.
- De energiecentrale is een beperking in het doorontwikkelen.
- Verdwijnen van de brug bij Schuilenburg.
- Buitengebied moet mooier worden en meer beleefbaar.
- Marrekrite ligplaatsen concurreren haast met jachthavens.

Streefbeeld

- Het landschap ervaren zoals je het van boven ziet. Het landschap zichtbaarder maken.
- Mooie verhalen, daar maken we nog geen gebruik van. Echt de volksverhalen, sprookjes.
- Rondje Burgumer Mar zou beter kunnen, aantrekkelijker. Er kan meer met het meer. Er is meer activiteit.
- Een mooie eyecatcher die alles beter laat beleven.
- Energiecentrale is recreatief benut.
- Meer jaarrrond bezetting.

Acties

- Eyecatcher om landschap te beleven vanuit de hoogte.
- Logiesaccommodaties moeten uitbreiden. Nu is het moment.
- Marrekrite ligplaatsen maken het de jachthavens wat lastig. Dit aanpakken.
- Verhalen beleefbaar maken. Ook in de wintermaanden, het laagseizoen. Wellicht via app.
- Meer samenwerking.
- Gemeente: koppel budget aan ambities.

07

Gebiedsprofielen per cluster

7.1 Het profiel van Tytsjerksteradiel

Omgeving

- Afwisselend Nationaal Landschap met uniek Fries karakter
- Nationaal Park Alde Feanen en Nationaal Landschap Noardlike Fryske Wâlden
- Landgoederen, parken, bossen en natuurgebieden
- Nette publieke ruimte
- Gebieden om te verblijven, vooral: Earnewâld en Burgumer Mar

Accommodaties

- Veel kleinschalig aanbod en een aantal grote vakantieparken, hotels en jachthavens
- Voorzieningen ondersteunend aan verblijfstoerisme (boot- en fietsverhuur)
- Culturele voorzieningen

Organisatie

- Infra, dorpscentra, routes/bewegwijzering (wandelroutes) mooi op orde
- Bezoekerscentrum Alde Feanen
- Eastermar en Earnewâld eigen toeristisch informatiepunt

7.2 Gebiedsprofiel Trynwâlden

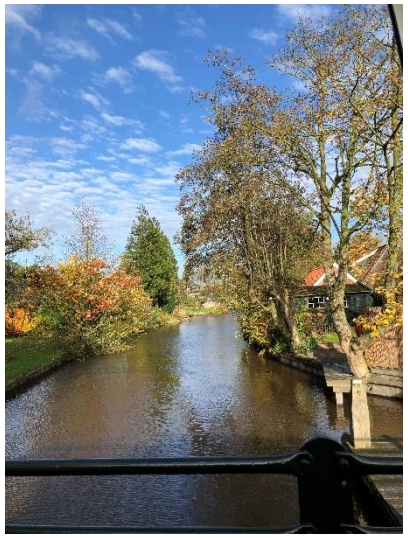

De Trynwalden is een cluster met oude, levendige ‘kerkdorpen’ en diverse staten: Vijversburg, Stania State en De Klinze. Het is een bosrijk gebied met afwisselend landschap.

De omgeving kenmerkt zich door de kleine dorpen die aan een lint liggen, op de typische zandrug. Dat bindt de diverse aanbieders aan elkaar: het is een herkenbaar, karakteristiek gebied. Een gebied dat van oudsher in trek was bij de adel die er hun buitenverblijven lieten bouwen met omliggende parken in Engelse landschapsstijl. De waardevolle dorpsgezichten en mooie doorkijkjes in het coulisselandschap lenen zich met name voor recreatief aanbod dat fraai is ingepast in het landschap. Op dit moment is er nog voldoende recreatieve draagkracht met ruimte voor nieuwe ontwikkelingen.

Toeristisch gezien is de grootste aanbieder voor dagrecreatie Park Vijversburg en qua verblijf is dat het Van der Valk hotel in Hurdegaryp. Het meeste aanbod is echter kleinschalig; er zijn met name B&B’s te vinden. Er is in die zin weinig diversiteit in het aanbod. En de samenwerking tussen aanbieders is beperkt.

In het gebied zijn diverse routes te vinden. Maar verder is de organisatiegraad er laag; er is geen toeristisch platform of toeristisch informatiepunt.

7.3 Gebiedsprofiel Earnewâld e.o.

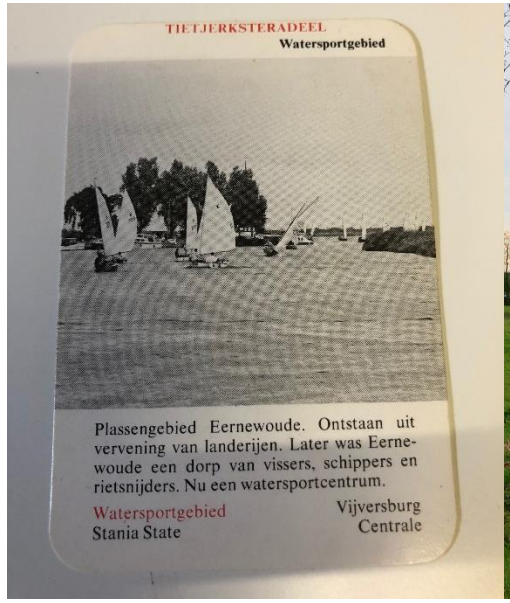

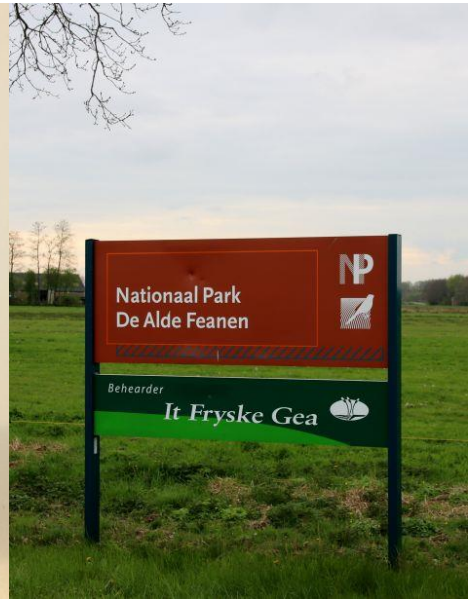

Earnewâld en omgeving, waaronder Nationaal Park de Alde Feanen, is al van oudsher een toeristisch gebied. Elk jaar weten vele toeristen het gebied te vinden.

De Alde Feanen met het water biedt een prachtige omgeving om in te verblijven. Het gebied kent een weelderige flora en fauna: honderden verschillende plantensoort en meer dan honderd verschillende vogels. Het grootste deel is toegankelijk. Het is daarmee interessant zowel voor een dagje uit als voor een langer verblijf. Vanwege het natuurschoon is de draagkracht van het gebied wel beperkt. De druk op het gebied neemt toe, door toenemend dagrecreatie. Het Nationaal Park bepaalt voor een groot deel de draagkracht van het gebied; de capaciteit die het kan bergen.

Het relatief kleine gebied kent veel aanbod: veel watergericht (zoals bootverhuurders), natuurgericht (bezoekerscentrum, fietsverhuur), maar ook musea zijn aanwezig. Naast een aantal B&B's en vakantiehuizen zijn hier ook grotere parken aanwezig en een hotel. De diversiteit is hier dan ook groot.

De samenwerking tussen aanbieders is hier sterk aanwezig. Er is een toeristenbureau Earnewâld dat ondernemers aan elkaar verbindt en arrangementen ontwikkelt en aanbiedt.

7.4 Gebiedsprofiel Burgumer Mar

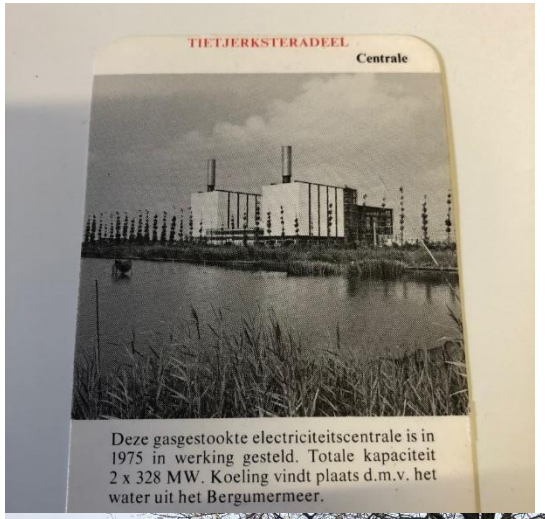

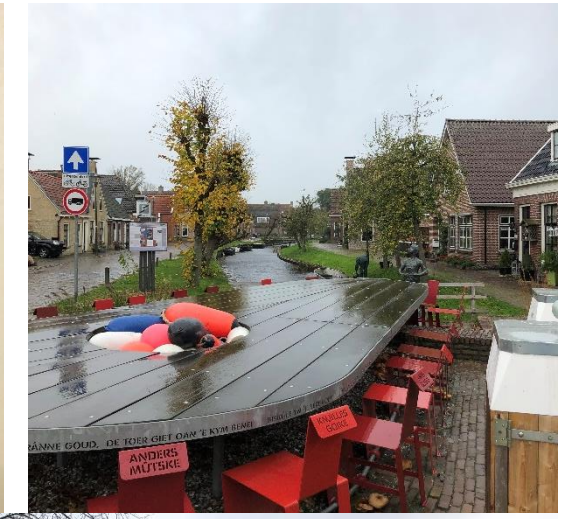

Het Burgumer Mar is het grootste meer in de gemeente. Het sluit aan op het Prinses Margrietkanaal. Het gebied ten oosten en noordoosten van het meer is het kerngebied van de Noardlike Fryske Walden. Het heeft een karakteristiek coulisselandschap en daarbij de weidsheid van de meren. Het gebied leent zich uitstekend voor mooie wandel- en fietstochten. Je gaat er door de ongerepte natuur en langs authentieke dorpen, zoals het bekende Eastermar.

Het gebied kent relatief weinig dagrecreatief aanbod. Het aanbod ligt goed verspreid over het gebied, met een clustering rond Eastermar (m.n. jachthavens). Het dagrecreatief aanbod is weinig divers.
Het verblijfsaanbod is hier groter dan in de rest van de gemeente. En ook meer divers. Diverse grote jachthavens zijn aanwezig en meerdere grote parken. Maar er zijn ook kleine hotels. B&B's zijn er te vinden in alle dorpen.
De draagkracht van het gebied is best groot; er is genoeg ruimte om alle toeristen op te vangen.

De verbinding tussen de aanbieders lijkt niet heel groot te zijn. Er zijn wel eenmalige initiatieven en Eastermar heeft een Toeristisch Informatie Punt. Maar een sterke binding heeft men niet met elkaar.

08

SWOT-analyse

8.1 Achtergrond bij de SWOT-analyse

De verzamelde informatie uit voorgaande analyses komt samen in de SWOT-analyse op de volgende pagina. Hierin wordt beschreven wat de belangrijkste toeristisch-recreatieve sterke en zwakke punten van de gemeente zijn. Het laat zien welke kansen er liggen, maar ook welke bedreigingen er zijn.
De analyses inclusief de SWOT leiden samen tot enkele conclusies en opgaven per cluster (zie hoofdstuk 2).

Sterkte

- Nationaal Park Alde Feanen en Nationaal Landschap Noardlike Fryske Wâlden zorgen voor hoge kwaliteit van de omgeving
- Coulisselandschap biedt beschutting en afwisseling
- Rust, ruimte, natuur en weidse landschappen onderstrepen de puurheid van de regio
- Eigen cultuur en dorpskernen bieden authenticiteit
- Krachtig toeristisch-recreatief cluster bij Earnewâld
- Centrale ligging t.o.v. sterke toeristische gebieden en steden
- Goede interne bereikbaarheid

Zwakte

- Beperkte structurele economische basis door veel kleinschaligheid en nevenactiviteit van toerisme en recreatie
- Behoudend ondernemerschap: weinig innovatie
- Weinig slechtweervoorzieningen en een kort seizoen
- Horeca-aanbod beperkt (in kwaliteit en kwantiteit)
- Recreatieve vaarwegen worden niet overal goed benut
- Aansluiting van markt op recreatieve voorzieningen en routestructuren
- Regelgeving werkt op sommige plekken belemmerend in de doorontwikkeling van bedrijven

SWOT

Kans

- Groei korte (binnenlandse) vakanties
- (Door-)ontwikkeling van drie bijzondere clusters:
  - Doorontwikkeling van cluster Burgum(er Mar)
  - Ontwikkeling Trynwâlden als kleinschalige kwaliteitsbestemming
  - Innovatie toepassen in Earnewâld; aanbod passend bij de identiteit van het gebied
- Inspelen op duurzaamheid, zoals elektrisch varen
- Ecotoerisme met behoefte aan echtheid (streekproducten)
- Unieke kleinschalige logies die reputatie regio verhogen
- Cultureel erfgoed verbeteren en beter benutten
- Verbinden: tuinen, parken, waterwegen, ed.
- Gebruikspotenties recreatieve vaarwegen doorontwikkelen
- Uitbouwen van samenwerking ondernemers

Bedreiging

- Grote concurrentie van (buitenlandse) bestemmingen, vooral als het onderscheidend vermogen beperkt is
- Versnippering van landschap door onsamenhangende toeristisch-recreatieve ontwikkeling

09

Conclusies per cluster

9.1 Conclusies en opgaven per cluster

Elk toeristisch gebiedscluster binnen de gemeente heeft zijn eigen sterke en zwakke punten en karakteristieken. Voor elk cluster zijn er dan ook specifieke opgaven waaraan gewerkt gaat worden om de gewenste plus op toerisme en recreatie te realiseren.

Trynwâlden

- Doorontwikkelen en vergroten/uitbreiden van bestaande logiesaccommodaties. Uitbreiding van logiesaanbod zorgt voor spin-off bij dagrecreatieve en horecavoorzieningen. De draagkracht van het gebied biedt deze ruimte.

- Vergroten van de diversiteit in het aanbod. Denk aan een nieuwe formule van een bundeling van kleinschalige logiesaccommodaties op unieke locaties die jaarrond verhuurbaar zijn en die het karakter van het gebied versterken. En denk aan het vergroten van de gebruikspotentie van de waterwegen.

- Meer verbondenheid tussen ondernemers en met de overheid bewerkstelligen. Meer samenwerking en gezamenlijke projecten zorgen voor doorontwikkeling van het gebied. Denk aan evenementen, doorverwijzing, arrangementen, nieuwe land- en waterroutes.

Earnewâld

- Draagkracht niet overschrijden in de piekperiodes: een te hoge bezoekersdruk kan nadelig zijn voor natuurwaarden en natuurbeleving.

- Kwaliteit en innovatief vermogen van bestaande aanbieders helpen vergroten. Creativiteit is noodzakelijk om toekomstbestendig te blijven. Door herstructurering en herbestemming van functies en ruimtelijke innovaties kan jaarrond logiescapaciteitsgroei mogelijk zijn.

- Integreren van toeristisch-recreatief product met de omgeving: door nieuwe combinaties ontstaat nieuwe toegevoegde waarde. Dit vereist een innoverende houding van alle betrokken actoren.

- Verbreden van het seizoen, meer jaarrond programmering aanbieden.

- Het aantrekkelijk houden van het dorp zelf; ook in het laagseizoen een bruisende kern zijn.

Burgumer Mar en omliggende dorpen

- Het landschap en het meer beleefbaar maken; De Noardlike Fryske Wâlden zijn uniek, maar dit is maar op weinig plekken intens te beleven voor bezoekers.
- Onderzoeken van mogelijkheid tot creëren van toeristisch-recreatief icoon of identiteitsdrager van het gebied.
- Toeristische kansen rondom de centrale onderzoeken.
- Vergroten van het aanbod: de draagkracht van het gebied is groot genoeg om zowel qua dag- als verblijfsaanbod te groeien.
- Ontwikkelingsruimte voor het bestaande aanbod om kwaliteit te kunnen blijven leveren.
- Recreatief benutten van het gebied Burgum-West (De Warren).
- Eastermar als recreatieve kern door laten ontwikkelen.
- Recreatieve gebruikspotenties van het water benutten. Onderzoek in dit kader ook het gewenste aantal ligplaatsen en het aandeel Marrekrite ligplaatsen in het Burgumer Mar.
- Jaarrond evenementen organiseren (ook op en rond het meer) en verbinden aan de gastvrije horeca, cultuur en detailhandel.

Het beleid inclusief het uitvoeringsprogramma geeft antwoord op deze opgaven: waarop moeten de gemeente en de ondernemers/bewoners in de clusters inzetten en welke acties moeten/kunnen uitgevoerd worden?

10

Toeristische levenscyclus en ecosystemen

1. Diversiteit: Niet één soort is dominant, maar er is sprake van een aantal soorten die met elkaar reageren, soms in afhankelijkheid en soms als concurrent, waardoor ze elkaar kunnen versterken of verzwakken. Door de diversiteit ontstaat risicospreiding en veerkracht, waardoor tegenslagen kunnen worden overleefd, omdat langdurig succes onder wisselende omstandigheden niet bepaald wordt door één soort.
2. Verbondenheid: Soorten in een ecosysteem hebben een variatie aan meer of minder sterke interacties met elkaar. Soorten kunnen concurreren om zonlicht en voedsel, maar in bepaalde, soms extreme, omstandigheden kan de één de ander faciliteren. Daarnaast is de ene soort voedsel (een resource) voor het andere: eten en gegeten worden. Ook zijn er samenwerkers (symbionten), zoals bijen die planten bestuiven in ruil voor nectar.
   In de natuur dragen al deze interacties bij aan de biodiversiteit die we waarnemen en aan de kringlopen. Een speciaal geval vormen de soorten die zich tussen ecosystemen begeven (migreren). Sommige soorten doen dat regelmatig, zoals trekvogels, terwijl andere soorten het slechts een keer doen. Als een soort een keer migreert komt ze vrij van haar natuurlijke vijanden, waardoor een invasie ontstaat.
3. Draagkracht-circulariteit: Geen enkel ecosysteem is volledig gesloten, maar sommige ecosystemen zijn meer draagkrachtig en circulair dan andere. Uiteindelijk is het de uitdaging dat de ecosystemen samen de benodigde voedingsstoffen efficiënt verdelen en aan elkaar doorgeven, waardoor het geheel voor volgende generaties in stand blijft.

Het functioneren van een toeristisch ecosysteem

We denken dat problemen met toerisme en de mogelijke oplossingen in een nieuw daglicht komen te staan door vergelijkingen te trekken met natuurlijke processen. De drie basisprincipes zoals boven benoemd zijn eveneens toepasbaar op het functioneren van een toeristische bestemming. Zo zien we bijvoorbeeld dat succesvolle toeristische bestemmingen beschikken over een branchemix van divers dag- en verblijfsrecreatief aanbod. Ook bestaat diversiteit uit de aanwezigheid van voldoende inheemse ondernemers die door middel van lang ontwikkelde sociaal-economische interacties sterk geworteld zijn in de lokale omgeving. Ondernemers van buiten kunnen voor innovatie en nieuwe ideeën zorgen, te vergelijken met de binnenkomst van nieuwe genetische variatie, of nieuwe soorten, maar als de soorten (te) vreemd zijn, kunnen ze gaan woekeren als een invasieve exoot.

Het toeristische aanbod is bovendien verbonden met de omgevingskwaliteiten en bewoners. Tenslotte is een succesvolle toeristische bestemming draagkrachtig en circulair: bezoekers van een bestemming kunnen worden verwerkt. Daardoor vervuilt de omgeving niet en worden bewoners niet verdrongen.
Desondanks loopt de analogie tussen een natuurlijk en een toeristisch ecosysteem niet helemaal synchroon. Er ontbreekt dan ook een belangrijk principe in een natuurlijk ecosysteem dat daarentegen wel aanwezig is in een toeristisch ecosysteem: menselijk handelen.

4. Menselijk handelen (antropogeniteit): De menselijke factor die rentmeesterschap inbrengt. Mensen kunnen denken en handelen vanuit lange termijn perspectief. Ze kunnen een ecosysteem ontwikkelen, hun soms onbegrensde begeertes reguleren en een ecosysteem beheren. Vanuit de menselijke rede en de door de mens ontwikkelde mogelijkheden, zoals geld dat kan worden belegd om op een ander moment te worden uitgegeven, zijn mensen in staat te investeren in ontwikkelingen die zich op de lange termijn terugbetalen. Dit kan bevorderd worden door menselijke vaardigheden als: debat, verleiding (marketing), regie, samenwerking, digitalisering, het vormen van (tijdelijke) coalities en het stellen van beleidsmatige grenzen.

Deze vier basisprincipes moeten aanwezig zijn als een toeristisch ecosysteem een veerkrachtig optimum wil bereiken (Ecological Resilient Optimum). Dan zijn regio's op korte termijn concurrerend en op langere termijn adaptief genoeg om mee te bewegen met interne en externe veranderingen in de omgeving. Het tegenovergestelde is ook waar: een bestemming raakt uit balans wanneer de basisprincipes niet worden toegepast.

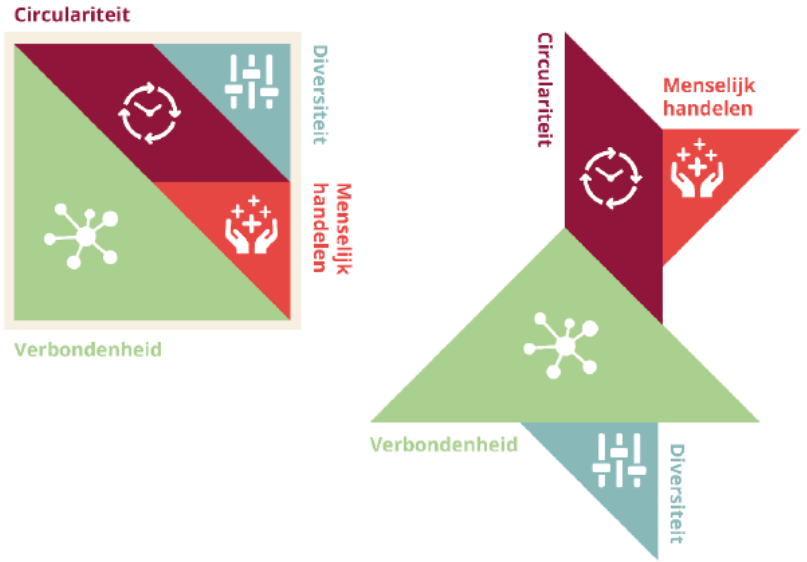

10.1 Toeristische levenscyclus

De onderstaande tekst en afbeelding zijn overgenomen uit de *Visie toerisme en recreatie Noordoost Fryslân 2020-2030.*

De toeristische levenscyclus bestaat uit vijf fases, namelijk[1]:

1. Ontdekking en opkomst;
2. Betrokkenheid
3. Ontwikkeling en groei;
4. Consolidatie en stagnatie;
5. Degradatie.

Hieronder staan de verschillende fases kort omschreven. Het is van belang te beseffen dat iedere fase enige tijd in beslag neemt en dat niet iedere bestemming alle fasen zal doorlopen of op dezelfde wijze zal doorlopen.

Fase 1: Ontdekking en opkomst

In de eerste fase ontdekken 'pioniers' de bestemming. De toerist is op zoek naar het verhaal van de regio, een authentieke ervaring en contact met 'lokale bevolking'. In deze fase is het belangrijk dat de bestemming (flink) in het toeristisch aanbod (dagrecreatie, horeca, verblijf etc.) en de bekendheid van het gebied investeert.

Noordoost-Fryslân bevindt zich op dit moment in fase 1. De omvang van de vrijetijdssector in onze regio is nog niet heel groot en we zijn nog een relatief onontdekt gebied met een beperkte toeristische traditie. De volgende fasen zijn door Noordoost-Fryslân dus nog niet bereikt. Om dit te bereiken moet beleidsmatig langdurig worden ingezet op recreatie en toerisme.

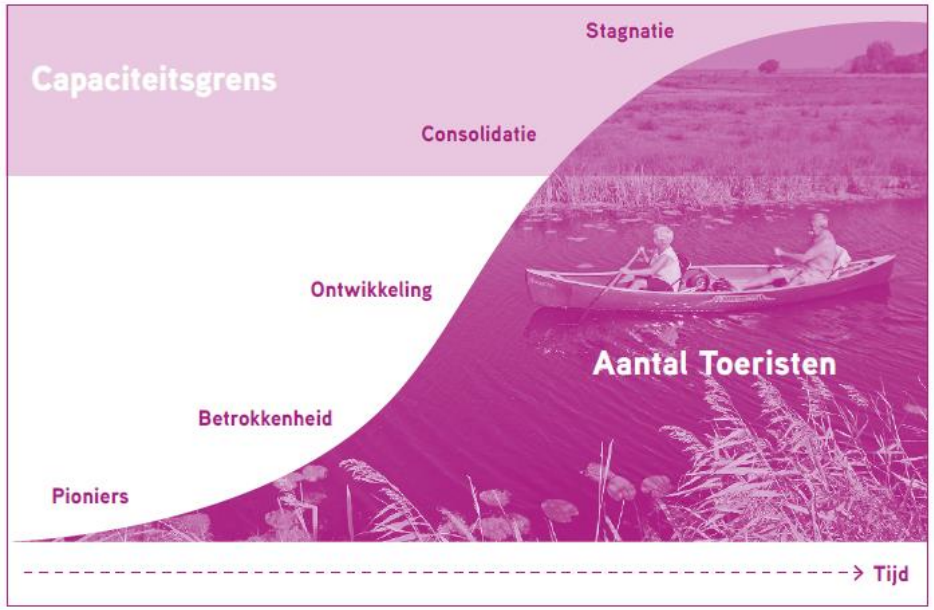

Figuur 1: Levenscyclus van een bestemming.
Op de X-as staat de factor tijd, de Y-as staat voor het (toenemend) aantal bezoekers.

1 *Gebaseerd op de toeristische levenscyclus van Richard Butler*

Fase 2: Betrokkenheid

Tijdens de fase van betrokkenheid ontstaat er een positieve flow bij kleine ondernemers, productieve bewoners en de overheid. Gezamenlijk zien ze kansen en beginnen ze samen te werken. Zo komen de organisatorische basisvoorwaarden van een bestemming tot stand: recreatieve routes, gezamenlijk marketing en een ondernemersplatform. Ook wordt gewerkt aan gezamenlijke productontwikkeling tussen ondernemers.

Fase 3: Ontwikkeling en groei

De derde fase wordt gekenmerkt door eerst een lichte en daarna explosieve groei van de toeristische vraag. Meer bezoekers en verschillende typen bezoekers. Er komen niet alleen pioniers, maar ook mensen die op zoek zijn naar meer generiek vermaak. De omzet en werkgelegenheid in de toeristische industrie groeien sterk, er is een positieve kostenbaten balans, waarvan de lokale gemeenschap en economie profiteert. Het product wordt diverser evenals de marketing.

Fase 4: Consolidatie en stagnatie

Er is nog steeds sprake van groei en grote economische baten, maar omdat al zoveel toeristen komen neemt deze groei wel af. Met name het aantal verblijfstoeristen neemt af.

Dit wordt gecompenseerd door een toename van het aantal dagtoeristen. Door de toename van het aantal dagjesmensen is er sprake van massatoerisme. Het product en de marketing richten zich op een breed scala aan doelgroepen met een divers product. De ketens doen hier hun intrede. De baten hebben niet meer vooral een lokaal effect, zoals in fase 1 en 2, waar ca. 70% van de inkomsten naar de lokale gemeenschap gaan.

Het is doorgaans de uitdaging om in fase vier (dus ruim voor de neergang intreedt) te werken aan radicale innovaties gericht op nieuwe producten en markten. Urgentie is nodig en vaak helpt inspiratie van buiten. Problematisch is dat veel ondernemers niet kunnen innoveren omdat ze jarenlang volgens dezelfde succesformule hebben gewerkt.

Fase 5: Neergang

Wanneer de vraag een piek bereikt lijkt te hebben, volgt er ten slotte, bij ongewijzigd beleid, een periode van neergang. Het massatoerisme krijgt de volgende kenmerken: de verhouding tussen bewoners en bezoekers is ingrijpend veranderd, de toerist leeft in een zogenaamde “toeristenbubbel”, welke is afgesloten van de lokale gemeenschap. De negatieve impact van toerisme is sterk zichtbaar. Problematiek die op dit moment bijvoorbeeld in delen van Amsterdam en andere wereldsteden wordt ervaren.

10.2 Toeristische ecosystemen

De onderstaande tekst en afbeeldingen zijn een samenvatting van de position paper *Ecosystemen & Toerisme - Natuur als Inspiratiebron voor Toeristische Ontwikkeling* van ZKA Strategy.

Achtergrond: Behoefte aan een nieuwe benadering van toerisme

De toeristische sector sidderde tot voor kort van de groeiprognoses die aankondigden dat het aantal toeristen in Nederland de komende jaren fors zou gaan toenemen. Op sommige plekken was de leefbaarheid door toeristische drukte in het geding en de consument ervoer soms nog nauwelijks échte aandacht en kwaliteit. Tegelijk zagen we een onevenredige ontwikkeling. De ene locatie snakte naar de bezoekers die ze een paar kilometer verderop juist graag zagen verdwijnen. Er wordt dus al langer gesproken over het nut en de noodzaak van een nieuwe benadering en aanpak van het landelijke en regionale toerisme.

Wij zien dat principes en werkwijzen vanuit de ecologie een belangrijke inspiratiebron zijn voor het ontwikkelen en managen van een toeristisch-recreatieve bestemming als een “ecosysteem”.

Natuurlijke ecosystemen

Een ecosysteem is een deel van ons natuurlijk milieu. Levende onderdelen (dieren, planten en micro-organismen) en niet-levende onderdelen (lucht, water en bodem) zorgen ervoor dat kringlopen op gang worden gehouden. De Veluwe is een voorbeeld van een natuurlijk milieu, waarin heidevelden en bossen de ecosystemen zijn.
Ecosystemen zijn niet altijd goed af te bakenen doordat ze verschillende schaalniveaus hebben en ze hebben ook vaak onderlinge relaties met elkaar. Ze worden vaak gezien als dynamische en functionele eenheden, waarin een zeker evenwicht is ontstaan dat voortdurend aan verandering onderhevig is.
Hoe meer diversiteit, hoe veerkrachtiger een ecosysteem reageert op interne en externe veranderingen. verandering groot zijn, maar de gevolgen voor de kringlopen in een veerkrachtig ecosysteem als geheel hoeven daar niet parallel mee te lopen.

Drie basisprincipes zijn bepalend voor de veerkracht van een ecosysteem: diversiteit, verbondenheid en circulariteit. Wanneer deze factoren aanwezig en met elkaar in balans zijn dan wordt gesproken van een veerkrachtig optimum.

Archetypen van toeristische ecosystemen

De aan- of afwezigheid van soorten en resources zegt nog niet zoveel over hoe een bestemming als toeristisch ecosysteem functioneert. Nagenoeg altijd zorgt de afwezigheid van een of meerdere van de eerder genoemde basisprincipes ervoor dat een bestemming niet floreert. Op basis van deze redenatie en naar analogie van natuurlijke ecosystemen onderscheiden we vier archetypische toeristische ecosystemen die op meerdere plekken in Nederland voorkomen.

1. Toppers van Toen. Veel toeristische ecosystemen kenmerken zich door oorspronkelijke (inheemse) soorten. Het zijn gebieden waar van oudsher vennen, bossen, strand, duinen en zelfs een klif, kuuroorden, kastelen, landhuizen, (bad)hotels, speeltuinen en restaurants te vinden zijn. Voorbeelden hiervan zijn Valkenburg, Appelscha en Noordwijk. Anno nu is er een weinig divers aanbod, wat zich vooral vertaalt in weinig vernieuwend ondernemerschap. Een van de uitdagingen waar deze bestemmingen voor staan is dat ze zich weer moeten richten op de markt van morgen in plaats van gister. Het toeristisch-recreatieve product is eenzijdig en richt zich op een resource (een markt) die afneemt. Vergane glorie dreigt in de publieke ruimte en bij bedrijven. In deze regio's is dan ook sprake van onder-toerisme. De oplossing is dat men zichzelf opnieuw uitvindt door vernieuwend ondernemerschap en kwaliteitsimpulsen in de publieke ruimte.

2. Toeristische Iconen. Veel toeristische bestemmingen bestaan vooral uit één dominante (vaak exotische) soort die soms op een vernieuwende en iconische wijze een bijdrage levert aan een gebied dat van oorsprong geen toeristisch ecosysteem is. Dit zijn vooral bestemmingen met een dominante entertainment-spot, zoals bijvoorbeeld Kaatsheuvel (Efteling), Emmen (WILDLANDS) en Zeewolde (CenterParcs). De toerismesector dankt haar bestaansrecht in deze regio's aan deze grote "bedrijven" met een sterke magneetfunctie. Er ontstaat in het ideale geval een cluster van bijvoorbeeld restaurants, supermarkten, reders, hotels en toeleveranciers rondom deze iconen.

3. Massa-Hotspot. Er zijn ook toeristische bestemmingen waar verdringende (invasieve) soorten woekeren. Hier is sprake van ongeremde vastgoedontwikkelingen, eenzijdige vormen van detailhandel (de 'Nutellashop') die niet aantrekkelijk zijn voor de eigen bewoners, eenzijdige horeca en ongewenste huisvestingsvormen in verblijfsrecreatie. De toeristische bestemmingen waar dit voorkomt, hebben vaak een rijke historie en toerisme is hier vaak al decennia

lang onlosmakelijk aan verbonden. Het zijn logische en krachtige ecosystemen met veel toeristische banen en bestedingen. Ze zijn geworteld in regionaal en vaak zelfs landelijk “DNA” en ze beschikken over een herkenbare (internationale) marktreputatie. Ze zijn in economisch opzicht uiterst succesvol en efficiënt. Vaak staat echter de economische toegevoegde waarde per bezoeker onder druk omdat na verloop van tijd (soms onbedoeld) de massamarkt wordt aangesproken waarin volumes hoog zijn, de concurrentie groot is en de marges klein.

4. Potentials. Veel gebieden zijn nauwelijks tot geen toeristisch ecosysteem omdat de toeristische biodiversiteit laag is, of de gebieden slecht ontsloten zijn. Vanuit toeristisch oogpunt is het samengestelde toeristische product zwak vanwege een combinatie aan factoren, waaronder een matige toeristisch-recreatieve omgevingskwaliteit, zwak accommodatie-aanbod, nauwelijks leisure- of cultureel aanbod, slechte bereikbaarheid en een beperkte organisatiegraad. Het gebied heeft geen sterke marktreputatie. Er wordt nauwelijks samengewerkt tussen soorten onderling en met de overheid. Toerisme heeft geen regionale prioriteit en de omzet per eenheid product is laag. Desondanks hebben gebieden als Noord-Fryslân, Land van Cuijk en (de randen van) Flevoland wel potentie als toeristisch-recreatieve (niche)markt. In deze regio’s is het echter belangrijk dat men reëel is over de potenties van het toerisme en dat men eventuele toeristische ambities goed onderbouwt. Andere gebieden waar nu nog weinig toerisme is, hebben wellicht meer aanleg voor een ander type gebruik, zoals landbouw, industrie, logistiek, wonen of bedrijventerreinen.

Conclusie

Natuurlijke ecosystemen leren veel over hoe het toerisme toekomstbestendig kan functioneren. Het transformatieproces waarin de toeristische sector zich bevindt valt te sturen door toeristische bestemmingen door te ontwikkelen en managen als een “ecosysteem”. Toepassing van de vier basisprincipes (diversiteit, verbondenheid, draagkracht-circulariteit en menselijk handelen gericht op de langere termijn) zorgen hierbij voor een veerkrachtige bestemming. Dit nieuwe denken reikt de sector nieuwe waarden aan, laat de sector succesvol schakelen op meerdere schaalniveaus en biedt houvast in tijden van crisis.

11

Doorrekening overnachtingsdoel

11.1 Doorrekening overnachtingsdoel: 30-40% meer overnachtingen in 2030

Doorrekening van het overnachtingsdoel

Wanneer het uitvoeringsprogramma wordt uitgevoerd, draagt het bij aan de beleidsambities en doelen. In deze paragraaf wordt doorberekend hoe het uitvoeringsprogramma bijdraagt aan het doel om 30-40% meer overnachtingen te genereren in Tytsjerksteradiel.

Hierbij maken we gebruik van scenario's die aangeven welke groei in overnachtingen mogelijk is. Het is een indicatie, aangezien er vele factoren van invloed zijn op de uiteindelijke cijfers. Zo leert alleen de Corona-crisis ons al.

In de tabel op de volgende pagina wordt aangegeven hoeveel meer overnachtingen er gerealiseerd kunnen worden, en wat de randvoorwaarden zijn om deze beoogde groei te realiseren. Het is belangrijk in het achterhoofd te houden dat er een goede afweging gemaakt moet worden op welke wijze het aantal overnachtingen moet gaan groeien. De groei moet passen bij de schaal en de identiteit van de gemeente. Ook moet zoveel mogelijk worden ingezet op nieuwe vraag. Nieuwe initiatieven moeten niet leiden tot verplaatsing van de vraag binnen de regio, maar bovenal nieuwe bezoekers naar de gemeente trekken, willen er meer overnachtingen gerealiseerd worden.

Scenario's en randvoorwaarden bij doorrekening van het uitvoeringsprogramma

Actielijn	De basis op orde	Uitbreidingen bestaand bedrijven	Acquireren op nieuw aanbod
Doel	Een groei van ca. 10% van het aantal overnachtingen in de gemeente.	Een groei van ca. 20% - 40% van het aantal overnachtingen in de gemeente.	Een groei van ca. 40%+ van het aantal overnachtingen in de gemeente.
Hoe	Verbetering huidige kwaliteit van het toeristisch profiel van de gemeente.	Extra aanbod creëren op en bij bestaande bedrijven.	Nieuw verblijfsrecreatieve spelers op de markt toelaten.
Randvoorwaarden	De eerste stap in het realiseren van extra toeristische overnachtingen is het verbeteren van de basis. Deze moet op orde zijn. Hier kan nog een slag in gemaakt worden. Door in te zetten op een betere samenwerking tussen stakeholders, nieuwe marketingkanalen aanboren en verandering van logiesaccommodaties van seizoensgericht naar meer jaarrond. Dit is de kortste weg naar een sterker toeristisch profiel waar bestaande toeristische bedrijven van zullen profiteren.	Als de basis op orde is (de eerste kolom) kan overwogen worden om door uitbreidingen van bestaand aanbod meer bezoekers naar de gemeente te trekken. Hierbij is het essentieel dat de uitbreidingen nieuwe vraag creëren. Het ontwikkelkader geeft de randvoorwaarden aan waar uitbreidingen aan moeten voldoen. Het is vervolgens aan de ondernemer om aan te tonen hoe de uitbreiding inspeelt op het aantrekken van bezoekers naar de gemeente. Dit laatste is alleen van toepassing als het bestemminsplan gewijzigd moet worden.	Als de vorige stappen succesvol gezet zijn kan besloten worden een nieuwe speler aan de logiesmarkt toe te voegen. Wil je substantieel meer overnachtingen realiseren, dan is het van belang dat een speler eigen vraag met zich meebrengt, en iets toevoegt ten opzichte van het bestaande aanbod. Anders zal de vraag alleen verschuiven binnen de regio, en weinig extra vraag opleveren. Het ontwikkelkader geeft aan waarbinnen de nieuwe speler zijn formule kan bepalen. Gedacht kan worden aan een combinatie van nieuw logiesaanbod met horeca en/of een publiektrekkende dagattractie.
Acties	• Extra inspanning op aanjagen. Een verbindende rol tussen ondernemers onderling en met de gemeente • Zet iconen in de etalage • Verschuiving van seizoensmatige bedden naar jaarrond-bedden • Doorontwikkelen bestaande en nieuwe routes • Ruimte voor initiatieven en het benutten van cultureel erfgoed • Ruimte geven aan evenementen, pleisterplaatsen en gastvrije horeca	• De koppeling van wellness met een hotel. Zo ontstaat er synergie tussen het dag- en verblijfsaanbod. • Ontwikkeling losse circulaire lodges verspreid over het landschap, zoals cabiners van SBB • Herontwikkeling: nieuwe accommodaties op bestaande parken die inspelen op nieuwe doelgroepen. Denk aan accommodaties die inspelen op grote gezinnen, of met een hoog luxe-niveau.	• Proactief verkennen van ontwikkellocaties voor nieuwe logiesaccommodaties waar ook voldoende ruimte is voor dagrecreatieve content. • Inzetten op nieuwe ontwikkelingen die aansluiten op de tijdsgeest van duurzaamheid, gezondheid, beleving.

ZKA LEISURE CONSULTANTS
Brugstraat 1A
5211 VS 's Hertogenbosch

088 - 210 02 50
info@zka.nl
www.zka.nl

Merlijn Pietersma
Jikke van Haeften
Martine Mollema
Joost Gieling

zka
LEISURE
CONSULTANTS

gemeente | tytsjerksteradiel